

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Bakalářská práce

**Pojetí duše v dialozích Faidros a Ústava
Kryštof Drnec**

Plzeň 2024

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Pojetí duše v dialozích Faidros a Ústava
Kryštof Drnec

Vedoucí práce:

Mgr. Petr Jirák, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2024

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2024

.....

Obsah

Obsah

1 Úvod	1
2 Platon	2
3 Duše jako perpetuum mobile	3
3.1 Lidská duše.....	4
3.2 Božská duše	6
4 Živok smrtelný a nesmrtelný	6
5 Cesta duše	7
5.1 Cesta božské duše	8
5.2 Cesta lidské duše.....	9
6 Vtělení duše	12
7 Rozpomínání duše	14
8 Láska, krása a její vliv na opeřování duše	15
8.1 Typy lásky.....	16
9 Šílenost a proměna duše	17
10 Správné a nesprávné přátelství	18
11 Duše v dialogu <i>Ústava</i>	20
11.1 Charakteristiky spravedlivé obce.....	21
12 Tripartitní duše v dialogu <i>Ústava</i>	22
13 Komparace duše v dialogu <i>Faidros</i> a <i>Ústava</i>	25
14 Závěr	28
15 Seznam použité literatury a pramenů	31
16 Resumé	33

1 Úvod

Cílem práce je vymežit koncept duše v Platónských dialozích *Faidros* a *Ústava*. Představím základní termíny, jakými uchopuje Platón toto téma a poté provedeme jejich komparaci. Na základě primárních a sekundárních zdrojů, poukážu na podobnosti, ale i odlišnosti v pojetí duše z obou dialogů.

Nejprve budeme představovat, jak duši Platón v dialogu *Faidros* vnímal. Následně si ukážeme za pomoci jeho rétoriky, jakým způsobem ji lze chápat jako nesmrtelnou. Duše je nesmrtelný samohyb, který nepotřebuje ke svému pohybu nic než sebe samu. Dozvíme se, že duše ovládá naše lidská těla. Duše se totiž nejenom stará o naše látková těla, ale o chod celého kosmu. Ona sama je totiž prapůvodcem pohybu ve vesmíru, tělesech a tělech. Bez ní by se veškerý vesmír nadobro zastavil.

V podkapitole si rozebereme rozdíly mezi lidskou a božskou duší. Zde Platón pracuje s obrazem lidské duše, jako srostlinou koňského spřežení a vozataje. Druhý obraz znázorňuje duši jako okřídlenou bytost s perutěmi. Nejdříve rozklíčujeme alegorii se spřežením. Zde Platón představuje vozataje jako rozum, jednoho z koní, srdnatého a ušlechtilého pomocníka rozumu. Druhý kůň je označován za neposlušného, touhy zaslepeného. Ten se přirovnává k žádostivosti. Oba koně představují nerozumovou stránku duše, kterou se snaží rozum, jakožto vozataj zkrotit a dostat se do nadnebeského světa plného jsoucen. Tím se dostaneme k rozdílu mezi božskou duší a tou lidskou. Rozdíl tkví v počtu koní a chování celého spřežení. Je důležité, že božská duše, i přes větší množství koní je jednotná a sladěná. Vozataj božské duše nepotřebuje zkrotit své koně, pouze je jen usměrňovat.

Tímto se dostaneme do další kapitoly, která nám rozdíly mezi lidskou a božskou duší ještě více prohloubí. Druhý obraz lidské duše vnímá Platón jako okřídlenou bytost perutěmi. Charakteristickým znakem, který bije do očí, jsou právě křídla. Lidská duše může křídla ztratit, a poté nedostatkem perutí ztěžkne, až spadne a uchopí lidské tělo. Naopak božská duše má tělo a duši srostlou pro všechny čas. Proto perutě neztrácí a nikdy nepadají z nebe na zem.

Po představení těchto dvou obrazů se v další kapitole zaměříme na cesty duše, abychom mohli zařadit tyto obrazy a funkci křídel do Platónovy metafyzické koncepce. Cesta božské duše je lemována věděním a pravými jsoucnými. Naproti tomu cesty lidské duše jsou plné sváru, únavy a boje. Často bez naplněného věděním a bez nahlédnutí do nadnebeských výšin.

Tato cesta je spojena s pádem lidských duší na zem. V další kapitole si vysvětlíme, jak si duše vybírají tělo a jaké aspekty hrají roli v jejím výběru. Představíme si zákony *Adrasteiin*, které nám osvětlí jednotlivé cykly duše.

V další části oslavné řeči (*palinódie*) se zaměříme na tematiku rozpomínání (*anamnésis*) duše. Tím, že se duše rozpomíná na svůj skutečný původ se znova opeřuje a snaží se vzlétnout zpátky do nebe. Zjistíme, že nejvíce se dokáží rozpomínat filosofové, kteří mají ke světu idejí nejbližší a ohýbají tím jeden z důležitých zákonů *Adrasteiin*.

Jaké jsoucnou je nejvíce viditelné, se ukáže v další kapitole, kde si rozebereme krásu a její vliv na rozpomínání, a tím pádem na opeřování naší duše. Krása v nás vzbuzuje lásku, která pokud je nezvládnuta ústí k tragédii. V závěrečné části představím, jak láska v nás vyvolává šílenství a proměňuje naši duši. Šílenství, pokud je zvládnuto, dává vzniknout filosofickému přátelství a vyznačuje se rozkvětem duše.

Poté se přesuneme do dialogu *Ústava*, ve kterém si představíme, jakým způsobem se snaží Platón vymezit spravedlivou *polis*. Soustředíme se pouze na IV. knihu *Ústavy*, neboť v těchto pasážích se nachází obraz duše, který poté budeme komparovat s obrazem z dialogu *Faidros*. Nejdříve si ovšem rozvineme, jak si Platón představoval spravedlivý stát. *Polis* je strukturována dle jednotlivých skupin lidí, což se poté i odráží na rozdělení duše. Alfa a omega spravedlnosti tkví v tzv. jednoduchosti. Každý dělá svou přiřazenou práci. Výrobci jsou pouze jen výrobci, strážníci zase jen strážníci. Ve všem panuje uměřenost, která se definuje tak, že má člověk moc nad žádostmi a rozkošemi. Obec musí být moudrá, to naplňují filosofové, kteří tvoří vládu obce.

Poté přesuneme svoji pozornost k jednotlivcům. Ostatně se zde dozvíme, že morální kvality obce závisí na morální kvalitě občanů a morální kvality občanů nám představují strukturu duše. Duše je nám tu líčena jako tripartitní. Je nám představena nerozumná část duše, žádostivost, která je analogií výrobců v obci. Žádostivost je popsána jako neutuchající touha zaměřená na předmět. To náleží právě výrobcům, kteří se ženou za svým ziskem a snaží se tímto dosáhnout svých tužeb. Pomocí žádostivosti Platón líčí další část duše, a to rozumovou. Ta se snaží zkrotit touhu a být vedoucí složkou duše. Je to právě tato část duše, která má správně vládnout celku, protože jejím cílem je dobro. U filosofů převládá rozumová část duše, a proto vládnou celé *polis*. Poslední částí duše v rámci jejího tripartitního rozdělení je horlivost, jež připadá zejména strážnické části obce. Jedná se o formovatelnou a vzdělatelnou část duše. Když se stává pomocníkem rozumu, dokáže své sklony k agresivitě ovládnout.

Metodami práce, jsou interpretace primární a sekundární literatury a jejich vzájemná komparace.

Vzhledem k rozsahu bakalářské práce se v textu zaměřím pouze na vybrané pasáže z dialogů *Faidros* a *Ústava*. Ty budu komentovat pomocí badatelských textů, zejména Štěpána Špinky a Marthy Nussbaumové. Na závěr práce se pokusím o komparaci konceptů duše a vyzdvihnout jednotlivých shod či rozdílů z obou dialogů.

2 Platón

Platón se ve své filosofické koncepci zabýval velkou škálou otázek, od etiky, politiky až k dialektice a kosmologii. Známe je tedy jako nejen spisovatele sokratovských dialogů, ale také jako dialektik či tvůrce metafyzických konceptů, jako jsou nauka o idejích či duše. Vše jde ruku v ruce s otázkou o povaze světa a smyslu lidského života. Jeho nauka se prolíná všemi těmito oblastmi, a proto

metafyzika může být zároveň etikou.¹ „Proto je doba po Platónovi opět dobou rozkvětu filosofické kosmologie, založené napříště na pojmech mysli, rozumu a duše.“² Zvláště rané dialogy můžeme považovat za aporetické, tedy bez jasné odpovědi na daný problém. To mělo za následek zamyšlení a otevíralo to cestu k zodpovězení komplikovaných otázek. Dle T. Szlezáka Platón zná odpovědi na tyto otázky, ale jejich řešení jednoduše nesděljuje.³ Podle A. Graesera je v platónových dialozích kladen důraz na filosofické jednání.⁴ Aby člověk mohl správně jednat, musí ovšem znát výměry základních etických pojmů. V tomto ohledu Platónova filosofie otevřela mnoho důležitých otázek, které byly poté předmětem diskuze jeho následovníků. Jedna z takových koncepcí, která se stala velmi vlivnou, je jeho koncept o duši. Nechme stranou, do jaké míry se Platón inspiruje u předcházející tradice. V této práci se totiž výhradně zaměříme na rozbor dvou pojetí duše. Tedy v dialozích *Faidros* a z IV. knize *Ústavy*. Přesuňme se tedy nejdříve do dialogu *Faidros*, ve kterém Sokrates hovoří s mladíkem Faidrem o mnohých tématech, zejména o lásce. V rámci toho Sokrates přednese oslavnou řeč na Eróta (již druhou), ve které se nachází obraz duše, kterým se budeme dále zabývat.

3 Duše jako perpetuum mobile

Abychom zde mohli komparovat jednotlivé koncepty duše, musíme probádat, jak Platón duši vnímal. Pokud budeme brát v potaz dialogy *Faidros* a *Ústava* zjistíme, že duši vnímal Platón jako samohyb. Je to něco, co samo sebe uvádí v pohyb, a nepřijímá pohyb zvenčí.⁵ Sokrates má důkaz o nesmrtelnosti založenou na rétorice a sylogismu. Rozdělíme si tento sylogismus do tří částí. 1. „*To, co se samo pohybuje, je nesmrtelné.*“ 2. „*Duše je to, co se samo pohybuje.*“ 3. „*Duše je tedy nesmrtelná.*“⁶ Jak uvádí v dialogu *Faidros*, „*veškerá duše je nesmrtelná.*“⁷ Poněvadž vše, co se stále pohybuje je nesmrtelné „*Veškerá duše je nesmrtelná, protože se pohybuje a není ničím jiným pohybována, protože je počátkem, jenž sám počátek nemá.*“⁸ Protože to, co nemá počátek, nebo vznik, nemůže mít ani zánik.

Vysvětlíme si první větu Sokratovo sylogismu o nesmrtelnosti duše. Tuto první větu bychom si mohli rozdělit do dvou částí. Za prvé: „*To, co se samo pohybuje, se nikdy nepřestává pohybovat.*“⁹ Za druhé: „*To, co se samo pohybuje, je zdrojem veškerého pohybu a vznikání, a nemůže proto vznikat ani zanikat.*“¹⁰ „*První část můžeme chápat jako relativně samostatný důkaz nesmrtelnosti samohybného*

¹ KARFÍK, Filip. *Duše a svět: devět studií z antické filosofie*. s. 8.

² KARFÍK, Filip. *Duše a svět: devět studií z antické filosofie*. s. 7.

³ SZLEZÁK, Thomas A. *Za co vděčí Evropa Řekům: o základech naší kultury v řecké antice*. s. 247.

⁴ GRAESER, Andreas. *Řecká filosofie klasického období: sofisté, Sókratés a sokratikové, Platón a Aristotelés*. s. 167.

⁵ PATOČKA, JanPOLÍVKA, Jiří. *Platónova péče o duši a spravedlivý stát: [přednášky k antické filosofii IV]*. s. 97.

⁶ *Phdr.* 245c-246a.

⁷ Tamtéž, 245c.

⁸ THEIN, Karel. *Přirozenost duše a „přirozenost celku“ v dialogu Faidros*. s. 6.

⁹ *Phdr.* 245a-248.

¹⁰ *Phdr.* 245a-252e.

jsoucná“¹¹ „Sokrates vychází z toho, že to, co se má pohybovat, nesmí být „opuštěno“ tím, čím je pohybováno.“ To však není dostatečný důkaz. Dostáváme se ke druhé části první věty, kde se vyjevují kosmologické souvislosti, kdyby počátek pohybu zanikl, veškerý pohyblivý svět by se zastavil.¹² Veškeré vznikání má podobu pohybu, ne vše, co se pohybuje však vzniká.¹³ Sokrates tedy reformuje pohyb na dva, samopohyb a sekundární pohyb.¹⁴ Vznik má podobu „sekundárního pohybu, který je závislý na samopohybu a ten je zdrojem veškerého pohybu a vznikání.“¹⁵ „Svět, jehož neexistenci nelze připustit, je zapotřebí pochopit jako strukturovaný celek různorodých pohybů, jejichž příčinou je duše.“¹⁶ Duše se sama prostřednictvím nikoho nepohybuje, ale nabízí se otázka, s čím vším duše hýbe? Mohli bychom snad říci, že i neživé věci, kupříkladu kámen má duši? Tímto se dostáváme ke druhé větě.

Petrželka ve svém kompendiu přichází se zajímavým příkladem, že ačkoliv dokážeme hodit kamenem, ten se sice několikrát odrazí, ale po několika odrazech od země se přestane hýbat a sám od sebe se hýbat nezačne.¹⁷ Platón se snaží ukázat, že ustání pohybu souvisí s ustáním života. Můžeme tedy chápat pohyb řeky, která se stále pohybuje jako živou? Ačkoliv se sice řeka hýbe, nemá nad svým pohybem žádnou moc. Pokud bychom z řeky sebrali vodu do lavoru, zůstane nehybná. Nezačne se hýbat sama od sebe. Stejně tak se sama od sebe nezastaví. Musíme tělesu dát určitý impulz zvnějšku, zvednout ho a hodit. Pro člověka je charakteristické, že si sedne a bez vnějšího impulzu se sám postaví a odejde. Platónova myšlenka s ohledem na duši tkví v tom, že duše hýbe tělem dle svého vlastního uvážení. Tímto způsobem vnímá Platón duši jako nesmrtelnou životní sílu, která se nikdy nevyčerpá.

3.1 Lidská duše

Na začátek si ukážeme, co si Platón pod pojmem duše v dialogu *Faidros* představoval. Pracuje zde se dvěma metaforami duše. První, slavný obraz duše, ukazuje duši, jako koňského spřežení. To můžeme chápat jako tři živé bytosti: černý kůň, bílý kůň a vozataj. Druhý obraz znázorňuje duši jako okřídlenou bytost perutěmi.

Zastavme se nejdříve u obrazu spřežení, které vede vozataj, a to v podobě, která je Platónem připisována lidem. „Dejme tomu tedy, že se podobá okřídlenému spřežení a vozataji.“¹⁸ Mezi koňmi jsou zásadní rozdíly jak do podoby, tak do jejich vlastností. Bílý kůň je krásný a dobrý a tíhne svojí povahou k bohům, černý kůň je křivý a je řízen lidskými slastmi.¹⁹ Bílého koně Platón popisuje následujícími

¹¹ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 82.

¹² Tamtéž, s. 88.

¹³ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 88.

¹⁴ Tamtéž, s. 89.

¹⁵ Tamtéž, s. 89.

¹⁶ Tamtéž, s. 89.

¹⁷ PETRŽELKA, Josef. *Platón bez idejí*. [online]. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/ff/ps12/platon/web/tema2_B_b.html.

¹⁸ *Phdr.* 246a.

¹⁹ JIRUŠKOVÁ, Karolína. *Antropologie ve Faidrovi*. In: *Platonica Pilonica II.* s. 47.

slovy: „*Tedy ten z nich, který je v krásnějším stavu, je svým vzhledem přímý a s tělem pravidelně rozčleněným, s vysokou šíjí, nos má vypouklý, je bílé barvy, černoooký, milovník s uměřeností a studem, přítel pravdivého mínění, nepotřebující ran, je řízen jedině pobídkou a slovem.*“²⁰ Mezi badateli panuje shoda, že bílý kůň je považován za *thymos* což můžeme přeložit jako srdnatost nebo vznětlivost.²¹ Charakteristické pro ni je bojovnost, statečnost, stud, strach, spravedlnost a touha po vítězství.

Naopak černý kůň je: „*křivý, tělnatý, sestavený bez ladu a skladu, má silnou šíjí, krátký krk, je ploskonosý, barvy tmavé, světlooký, krevnatý, přítel zpupnosti a vychloubání.*“²² Vizualní rozdíl mezi dvěma koňmi je zřejmý. Na něm chce Platón ukázat, v čem bude spočívat zásadní rozdíl, jinými slovy: „*avšak v čem záleží dobrost toho dobrého, nebo špatnost špatného, to jsme nevyložili.*“²³ Zatímco bílý kůň poslouchá povely vozataje, černý kůň je neposlušným a hluchým posluchačem. Jediné, co na něj platí jsou rány bičem a bodců.²⁴ Je nazýván jako *epithymétikon* neboli žádostivost. S lidskou žádostivostí se pro Platóna pojí všechny tělesné touhy jako žízeň, hlad, erotická touha, nebo třeba i touha po penězích.²⁵ Vznětlivost a žádostivost jsou pro Platóna součástí nižší složky duše. Je tedy vidět, že přirozenost lidské duše je dána pnutím.

Zbývající významnou část duše představuje samotný vozataj – *nús*, který znázorňuje intelekt a rozum. Ten se snaží pohybovat tělem a tělesy promyšleně, tak aby plnili účel. S rozumem je svázáno uvažování, nabývání poznatků a učení. Rozum má pro Platóna i tu schopnost, odpírat tužby a žádosti. Tyto poznatky nás vedou k závěru, že rozum duši ovládá. Je pomyslným krotitelem duše, který srovnává oba koně do pozornosti. Krocení a řízení nebožské duše ovšem není jednoduché. A podíl na tom nemají jenom koně, ale i samotným vozataj.²⁶ To vyplývá z neschopnosti zvládat své koně, ale také z chování se k ostatním duším.²⁷ K této problematice se vrátíme v kapitole níže.²⁸ Rozum nám doplňuje myšlenkou Nussbaumová, že rozum je v ideálním případě čímsi čirým a čistě aktivním, není v žádném ohledu pasivní či receptivní.²⁹ Jeho čirá jasnost se podobá čistým slunečním paprskům.³⁰ Lidská duše, zvláště ta, která teprve začíná růst, musí zůstat otevřená a vnímavá k tomuto světlu. Díky této otevřenosti může nastoupit na cestu, která ústí k nahlédnutí na pravá jsoucna.³¹

²⁰ Phdr. 253d – 253e.

²¹ KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Filosofie mezi mýtem a vědou: od Homéra po Descarta*. s. 150; Novotný, F. *O Platonovi III*. str. 239-240.

²² Phdr. 253e – 254a.

²³ Phdr. 253d.

²⁴ Tamtéž, 253e.

²⁵ Tamtéž, 253e.

²⁶ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II*. s. 98.

²⁷ Tamtéž, s. 98.

²⁸ Viz. Cesta lidské duše.

²⁹ NUSSBAUM, Martha Craven. *Křehkost dobra: náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii*. s. 432.

³⁰ NUSSBAUM, Martha Craven. *Křehkost dobra: náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii*. s. 432.

³¹ Tamtéž, s. 432-434.

„Na začátku této řeči jsme rozdělili každou duši na tři části, na jakési složky podoby koňské a na třetí složku podobnou vozataji.“³² Duše lidská je jednotou, ale jednotou nesladěnou, plnou sváru. Velkou roli zde hraje černý kůň, který nutí duši ke zbrklým aktům. Její vozataj, koně silou nelehce krotí, a to ani nemusí krotit správně. Lidská duše podstupuje neustálý zápas, aby nepodlehla stavu, kdy na svůj skutečný původ a na svou cestu zapomene.³³ To může vést až k jejímu pádu.³⁴

3.2 Božská duše

Pověděli jsme si, že naše duše je něčím nedokonalá oproti božské. Božská duše na rozdíl od lidské nemá daný počet koní. Koně tvoří jednotné spřežení, jsou jednotní, sladěný, jako by byli jedním.³⁵ Vozataj tentokrát své koně jen ladně usměrňuje a řídí. Božský vozataj a koně jsou totiž dobří a z dobrého. rodu³⁶ O cestě božské duše a říši idejí budu více pojednávat v dalším výkladu.³⁷

4 Živok smrtelný a nesmrtelný

Sokrates nám tyto rozdíly prohlubuje důležitou charakteristikou duše, to jsou její křídla, které pro duši znamenají pohyb a nesmrtelnost. Duše ve svém původním „okřídleném“ stavu neobývají lidská těla, ale pohybují se a vládou „zevnitř“ celým kosmem.³⁸ Platón totiž chápal: „*nejenom člověka, ale také svět jako oduševnělou bytost.*“³⁹ Její přirozeností není totiž pohybovat jednotlivými těly, ale pohybovat se v celém kosmu, a podílet se na něm.⁴⁰ Přirozeností duše je skutečně pečovat o vše neoduševnělé a pohybovat těmito tělesy zevnitř.⁴¹

Zároveň lidské duše ztrácejí své perutě, na rozdíl od božských, jenž si je nechávají po celou dobu. Lidské duše právě nedostatkem perutí padají z kosmu až obydlí „zemité“ tělo.⁴² Tělo se poté na základě síly duše pohybuje. Právě sepětím duše a pevného těla, bylo utvořeno slovo, živok smrtelný.⁴³ O pádu duše bude podrobněji pojednáno níže.⁴⁴ Duše může v tomto tělesném stavu stále spravovat celý kosmos a podílet se na něm, může ale zapomenou svůj vztah k celku světa a převzít perspektivu pevného těla.⁴⁵ To má za následek ztrátu vztahu duší k dokonalým jsoucům.⁴⁶ Znamená to tedy, že

³² *Phdr.* 253c-d.

³³ JIRUŠKOVÁ, Karolína. *Antropologie ve Faidrosi*. In: *Platonica Pilonica II.* s. 49.

³⁴ Viz. kapitola 2. Cesta lidské duše.

³⁵ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 98.

³⁶ Tamtéž, s. 98.

³⁷ Viz. kapitola 2. *Živok smrtelný a nesmrtelný*; kapitola 4.1 *Cesta božské duše.*

³⁸ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 99.

³⁹ KARFÍK, Filip. *Duše a svět: devět studií z antické filosofie.* s. 7.

⁴⁰ Tamtéž, s. 99.

⁴¹ Tamtéž, s. 99.

⁴² Tento pád bude následně vysvětlen, viz. Cesta lidské duše.

⁴³ *Phdr.* 246c.

⁴⁴ Viz. kapitola 2. Cesta lidské duše.

⁴⁵ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 101.

⁴⁶ Tamtéž, s. 101.

zaslepené duše nemůžou už plnit svojí roli celku světa? Špínka svými slovy doplňuje: „*podíl lidských duší na dobrém uspořádání světa je přitom umožněn láskou a přátelstvím, které je na ní založeno.*“⁴⁷

Božská dokonalá duše, spojená s tělem, je podle Sokrata bytostí nesmrtelnou, důvodem toho je, jak sám uvádí: „*mající duši, majícího i tělo, u něhož však jsou tyto složky srostlé pro všechny čas.*“⁴⁸ Abychom uvedli slovo smrtelný a nesmrtelný na pravou míru, je důležité si uvědomit, že slovem smrtelný, Sokrates míní spojení těla a padlé duše, ne smrtelnost duše samotné. Ta, jak jsme si uvedli výše, je nesmrtelná. „*Běžné pojetí rozdílu mezi smrtelným a nesmrtelným tedy nevychází z pochopení nesmrtelnosti jako specifické charakteristiky duše, ale z dvojího možného vztahu duše k tělu.*“⁴⁹ Pojem nesmrtelné bytosti je zvláštním způsobem dvojznačný.⁵⁰ Na jedné straně máme pochopení nesmrtelnosti na základě naší zaslepené projekce smrtelné bytosti, jako náš konstrukt boha, který je neomezeným pokračováním našeho vlastního způsobu bytí.⁵¹ Na straně druhé, bychom mohli brát nesmrtelnost bytosti jako nezničitelné pouto duše a těla. Špínka vypichuje Sokratovu rétoriku, a to tím, že tento nesmrtelný živočich, je srostlinou duše, a pro tento případ ne zemitého, ne pevného těla, nýbrž jen obecněji těla, a to po všechny čas.

Ve zkratce, nesmrtelná živá bytost se dá pojmut dvěma rozdílnými způsoby. První na základě naší zaslepené představy boha, jako lidského vzoru. Představa, která nás nepřesvědčí o tom, že nesmrtelná je především duše. Druhá na základě tělesnosti nesmrtelnosti duše. Špínka uvádí, že ačkoliv je první pojetí běžné, pravdivé je však to druhé.⁵²

5 Cesta duše

Pověděli jsme si, co to znamená smrtelná a nesmrtelná bytost, aspekt, jenž hrál v těchto termínech největší roli byli perutě. Božská duše křídla neztrácí, lidská naopak ano. O čem jsme, ale dozajista nemluvili je, jak duše vlastně perutě ztrácejí? Podívejme se nyní na cesty duše, abychom si mohli zařadit obraz a funkci křídel do širšího rámce Platónovi metafyzické koncepce.

⁴⁷ Tamtéž, s. 102.

⁴⁸ Tamtéž, 246d.

⁴⁹ ŠPÍNKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 100.

⁵⁰ Tamtéž, s. 100.

⁵¹ *Phdr.* 246c.

⁵² ŠPÍNKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 101.

5.1 Cesta božské duše

„Síla perutí svou přirozeností vznáší, co je těžké, vzhůru a dováží to tam, kde bydlí rod bohů“⁵³
 Co ale znamená nahoře? Kde to vlastně je? Thein ve své studii zabývá touto problematikou a pokouší se vymezit, co může být myšleno tím „nahoře“. Specifikoval toto místo jako: „⁵⁴toto domácí „nahoře“ božského rodu není vrcholem celého světa, ale místem ležícím mezi Zemí a tímto vrcholem, k němuž se pak i sami bohové vydávají jako na cestu.“ Síla perutí, povznáší naši duši, ta míří k tomuto „mezi“, aby se přiblížila božským sféram. Až do nebe – k tomu, co je božské, moudré, dobré a krásné.⁵⁵ Cestu na vrchol nebeské klenby, absolvují skoro všichni bohové, „jako jediná Hestia, jest je bohyně domova, zůstává v domě bohů.“⁵⁶ Božské duše postupně stoupají, a jakmile se octnou na vrcholu, stanou na hřbetu světa.⁵⁷ „Tento prostor zaujímá bezbarvá, beztvářá a nehmatatelná jsoucnost vsutku jsoucí.“⁵⁸ Sokrates dále pokračuje kritikou básníků, kteří dosud toto místo neopěvovali náležitým způsobem, ani nikdy opěvovat nebudou. A jak by také mohli, toto nadsvětlní místo je viditelné jen pro pěstovatele nejlepší části duše a to básníci, napodobitelé nápodoby nejsou. V *Ústavě* Sokrates napadá básníky že svým morálně pochybným obsahem, živí špatné části duše. Oproti filosofům mají tito napodobitelé rozumovou nedostatečnost.⁵⁹ *Básníci jsou napodobitelé pouhých obrazů zdatnosti a ostatních věcí, o kterých básní, pravdy však nedosahují*⁶⁰

Héra, Arés, Démétér, Dionysos, Hermés, Athéna, Hefaistos, Poseidón, Apollón, Artemis, Afrodité, je sdružení bohů rozděleno do dvanácti oddílů projíždějící nebesa.⁶¹ Každý z bohů má i mnohý počet daimónů, kteří jej doprovází. V tomto rozdělení projíždějí nebesa, z nichž je Zeus, jako král bohů, v jejich čele, ten vše pořádá a o vše se stará. Tato soudržnost, co nám zde Sokrates představuje, je prosta žárlivosti a závisti. Bohové spolu nesoupeří, tvoří jeden spravedlivý řád, každý vykonává to, co mu náleží a vládne mezi nimi spravedlnost.⁶² V tom tkví i Platónova re-interpretace řeckého pojetí božských sil, které jsou pro básníky (epické, lyrické i tragické) ve vzájemném pnutí. Jejich cesta končí na vrcholu nebes, zde na ně čeká hostina. Toto místo na nebesích líčí Špinka, že je zvláštním způsobem hraniční.⁶³ „Je to jakýsi přechod mezi pohyblivým světem a tím, na čem je tento svět založen, co je však již zcela jiné povahy než on.“⁶⁴ „Jde o nejvyšší místo uvnitř světa, z něhož teprve duše bohů, a na kratší čas také

⁵³ Phdr. 246d.

⁵⁴ THEIN, Karel. *Přirozenost duše a „přirozenost celku“ v dialogu Faidros*. s. 11.

⁵⁵ Phdr. 246d.

⁵⁶ Tamtéž, 247a.

⁵⁷ Tamtéž, 247c.

⁵⁸ Tamtéž, 247c.

⁵⁹ NUSSBAUM, Martha Craven. *Křehkost dobra: náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii*. s. 405.

⁶⁰ R. X, 600c-601a.

⁶¹ Phdr. 246e-247a.

⁶² ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II*. s. 104.

⁶³ Tamtéž, s. 106.

⁶⁴ Tamtéž, s. 106.

*nejlepší duše lidské, vystrčí vozatajovu hlavu a podívají se vně světa či nebe, na onu beztvarou, a přece zářivou pravou skutečnost.*⁶⁵ Jedinečné místo badatelé překládají jako „vrchol nebeské klenby“, Thein, ale nesouhlasí a překládá slova Sokrata jako „spodní strana horního povrchu nebe.“⁶⁶

Toto místo má jednu z velmi zvláštních charakteristik. Na tomto místě se božské duše zastavují a nevykonávají svůj vlastní pohyb. To je pro duši, která se stále pohybuje a svým pohybem dokazuje nesmrtelnost, a dokonce propůjčuje pohyb tomu koho posedne, prazvláštní. Sokrates, avšak náležitě doplní, že duše se sice nepohybují zde sami od sebe, nýbrž jsou součástí pohybu celku světa. Vozí je totiž otáčení nebes samotných. Podle Špinkových slov, duše, jenž má za příčinu pohyb celého kosmu, je jakási světová duše.⁶⁷ Zde nám vyvstává další příklad nesmrtelnosti duše. Jelikož se duše sama pohybuje, je s tímto pohybem provázán veškerý vesmír, kdyby byla duše smrtelná, nebesa a všechno kolem nás by se zastavilo.⁶⁸ Každá duše je tedy součástí celku světa a příčinou pohybu v jeho rámci, a to zaručuje že svět je tvořen jako strukturovaný celek.⁶⁹ Na této „hostině“, božské duše, nahlíží na jednotlivá jsoucna, tak jak je otáčení nebes nabízí. Duše nemusí nutně vidět všechna pravá jsoucna. Sokrates doplní svoji řeč, že božské duše uvidí spravedlnost, rozumnost, vědění, ale i ostatní pravá jsoucna, pokud budou mít štěstí a nebesa jim je naservírují.⁷⁰ Poté co se duše nasytí, ponoří se zpět do nitra světa, domů.⁷¹ Zde bůh nasytí své koně ambrosií a nektarem. Samotný vozataj je totiž už nasycen jsoucný, jenž spatřil na vrcholu. „*Nejnižším bodem této cesty je velmi prozaicky popsané nasycení koní, které nese rysy hostiny, nemá kontemplativní charakter a o němž se na rozdíl od nebeské hostiny nedozvíme, co duši přináší.*“⁷²

5.2 Cesta lidské duše

O božských duších už dosti, zaměříme se na to, jak Sokrates popisuje cestu lidské duše. „*Právě na této cestě k vrcholu světa, a nikoli k nim „domů“, se je budou snažit následovat duše méně homogenní, to jest lidské.*“⁷³ Lidské duše, se snaží o totéž, co božské, snaží se dostat na vrchol nebes, v závěsu za bohy. Bohužel jen některým šťastlivcům, a to pouze jen z části se to podaří. Sokrates lidské duše dělí na trojí typ, podle svého úspěchu následování bohů.

⁶⁵ THEIN, Karel. *Přirozenost duše a „přirozenost celku“ v dialogu Faidros*. s. 11.

⁶⁶ Tamtéž, s. 11.

⁶⁷ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II*. s. 107.

⁶⁸ ROBERTS, E. J. *Plato's View of the Soul*. *Mind* 14, no. 55 (1905): str. 385. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2248426>.

⁶⁹ THEIN, Karel. *Přirozenost duše a „přirozenost celku“ v dialogu Faidros*. s. 6-7.

⁷⁰ *Phdr.* 247e.

⁷¹ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II*. s. 112.

⁷² Tamtéž, s. 112.

⁷³ THEIN, Karel. *Přirozenost duše a „přirozenost celku“ v dialogu Faidros*. s. 11.

„Duše v nadsvětelných putováních za nahlédnutím jsoucna, jsou-li úspěšné, následují vybraného z dvanácti nejvyšších bohů, jemuž je jejich vlastní založení nejpodobnější, a tato jejich pouť ovlivňuje celý jejich život v následujícím zrození.“⁷⁴ První z nich, se nejbližší připodobňují božské duši, avšak ani ty nejsou plně účastní na nebeské hostině. Tato duše pozvedne hlavu a vletí do těchto nebes, rušíc jeho koňmi, vozataj s velikou námahou dostává do nadnebeského prostoru pouze jen jeho hlavu.⁷⁵ Špinka vysvětluje, aby se tato duše mohla nechat vozit na nebesích jako bohové, „musí její vlastní samohyb ustát.“⁷⁶ Musí se vzdát svého pohybu, vzdá-li se své individuality. V tom případě i své individuální příčiny pohybu a oddá se pohybu celku nebes neboli pohybu světové duše.⁷⁷ Lidská duše vynaložila mnoho sil, aby mohla spatřit jsoucna na nebesích. Oproti bohům, kteří se vozí na duši světa a hltají všechna jsoucna bez veliké námahy. Poté tedy lidská duše unavená, bez síly upadá zpátky dolů. Taková duše padá na zem a vybírá si zemité tělo budoucího filosofa.

V pořadí druhá nejdokonalejší duše též dokáže vnořit hlavu do nebes, ale pouze už jen občas a bohužel tímto spatřuje jen část plného stolu jsoucna.⁷⁸ Tato duše je téměř totožná od první, která zde byla zmíněna, jediná diference je její síla a disciplína koní. Nejzajímavější je však z mého hlediska poslední duše, kterou Sokrates uvádí.

Tyto duše, totéž touží po tom samém, co ostatní duše, o kterých jsem zde mluvil. Ale nedaří se jim ani na chvilku pozvednout hlavu do nadnebeského prostoru idejí.⁷⁹ Proto tyto duše jezdí okružní jízdu ponořeny uvnitř nebes. Dovídáme se, že důvodem je černý kůň, který není náležitě vozatajem vychován.⁸⁰ V prostoru, kudy jede spřežení, vzniká pošťuchování mezi ostatními dušemi, jenž se snaží o totéž, uvidět jsoucna a dostat se na okružní jízdu hřbetu nebes. Tyto duše se ocitnou v bezohledném zápasu mezi sebou, šlapou po sobě, vrážejí do sebe. Evokuje to podle Špinky topící se, o život bojující a navzájem se potápějící trosečníky.⁸¹ Tento boj, má pro ně katastrofální následky. Zoufalým soubojem mezi dušemi začnou být nebesa hlučná, jejich uspořádání je měněno na základě individuální síly duše a mění se každou sekundou. Jezdí po sobě, předhání se, někteří si zpřerážejí perutě, někteří zase zmrzačí vozataje. Díky nesmrtelnosti duše, ale tento souboj pro ně není fatální. Většina duší, odchází z tohoto žárlivosti naplněného boje s polámanými křídly. Navzdory jejich úsilí, bez žádného spatřeného jsoucna a nasycena pouze míněním. Na rozdíl od božských duší, u kterých vládne řád a klid, zde vládne chaos,

⁷⁴ KLÁŠTERKOVÁ, Markéta. *Éros ve Faidrovi*. In: *Platonica Pilonica II*. s. 37.

⁷⁵ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II*. s. 113.

⁷⁶ Tamtéž, s. 113.

⁷⁷ Tamtéž, s. 113.

⁷⁸ *Phdr.* 248a.

⁷⁹ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II*. s. 114.

⁸⁰ JIRUŠKOVÁ, Karolína. *Antropologie ve Faidrovi*. In: *Platonica Pilonica II*. s. 48.

⁸¹ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II*. s. 115.

zmatek, svár a lopocení, v němž se každá duše snaží dostat jedna přes druhou, blíž k vrcholu nebes.⁸² Tento hlučný zápas, božské duše žene ještě víc k pastvě jsoucen. Všechny duše se tedy snaží o vědění a touží po pravých jsoucnech. Ne všechny tyto duše však chápou, jak dospět a jak této louky blaženosti dosáhnout.⁸³ Poslední duše, o kterých jsem mluvil, se domnívám, že jejich blaženost a jejich vzestup k nebesům lpí na boji jedné na úkor druhé a nesnaží se společně v řádu, klidu a harmonii následovat bohy. Stále podstupují zápas, aby se do své tělesnosti neponořili natolik, že by na svou cestu za ideji zapomněli.⁸⁴

Dostali jsme se na konec výkladu o cestách jednotlivých duší. Jak se ukazuje, pokud duše spatří, alespoň část z pravých jsoucen, bude až do své další výpravy prosta pohromy a své perutě neztratí.⁸⁵ Ovšem ne všechny duše jsou tak dobře řízeny, kroceny a nasyceny. Pokud se duše, věděním nenasytí a ochudí se o ně, zatíží se, pozbude perutí, padne k zemi a zachytí se zemitého těla.⁸⁶ „*Tělo je viditelným projevem, znamením i poutem duše, je prostorové, látkové.*“⁸⁷ Dle Špinky, duše ztrácejí své perutě kvůli svému pozbytí řádu a vysoké závisti mezi sebou. Jsou také vnitřně nejednotné a chápou svůj vztah mezi sebou jako svár.⁸⁸ Nejsou schopny se podílet a poznávat pravdu vzájemně. Ne, ale všechny lidské duše tyto charakteristiky mají. Není pravidlem, aby měli pravé opaky božských duší, nebo naopak, aby lepší lidské duše, měli vlastnosti plně stejné jako božské. Tyto vlastnosti mají: „*na základě své účasti na osudech a povaze božských duší, a tento svůj podíl mohou (či snad dokonce musí) přechodně ztrácet a musí o něj stále zápasit.*“⁸⁹

Špinka na konci jeho kapitoly o cestách duší, ve zkratce doplňuje, jak se božské duše liší v několika úzce spjatých charakteristikách od lidských. Božské duše jsou vnitřně jednotné, veškeré jejich součásti jsou dobré.⁹⁰ Nepodléhají padání a neuchycují zemité tělo, nýbrž mají starost o celkové tělesno světa.⁹¹ Božské duše nejsou závistivé, na rozdíl od lidských. Jsou dobré, krásné a moudré.⁹² Poslední z rozdílů, je že neztrácí svou schopnost kontempletovat pravdivá a skutečně jsou jsoucná.⁹³

---

⁸² Tamtéž, s. 115.

⁸³ Tamtéž, s. 115.

⁸⁴ JIRUŠKOVÁ, Karolína. *Antropologie ve Faidrosi*. In: *Platonica Pilonica II*. s. 49.

⁸⁵ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II*. s. 116.

⁸⁶ *Phdr.* 248c-d.

⁸⁷ KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Filosofie mezi mýtem a vědou: od Homéra po Descarta*. s. 149.

⁸⁸ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II*. s. 116.

⁸⁹ Tamtéž, s. 116.

⁹⁰ Tamtéž, s. 116.

⁹¹ Tamtéž, s. 116.

⁹² Tamtéž, s. 116.

⁹³ Tamtéž, s. 116.

6 Vtělení duše

Dovršením kapitoly o cestě duší, to pro lidskou není vše. Podle zákona *Adrasteiin*⁹⁴ nám Sokrates představuje osud mezi dušemi, které ztratily své perutě. A těmi, které se nasatili jsoucný a křidel nepozbývají. První zákon tedy je takový: Duše, které viděli jsoucna z nebes, jsou od ztráty peruti ušetřeny. A pokud budou dále následovat boha k jsoucím jsoucnům, bude pohromy ušetřena.

V druhém zákonu Sokrates mluví o zatížené duši, která ztěžkla kvůli své absenci na nebi. Tato duše neviděla jsoucna a byla naplněna pouze zapomenutím a špatností.⁹⁵ Proto tato duše padá a chytá se zemitého těla.

Druhý zákon se soustředí na to, kam se duše vsadí. Poprvé co duše ztěžkne a spadne se vždy vloží do lidského těla.⁹⁶ Platónův reinkarnační cyklus duší tedy vždy začíná v těle člověka, a tedy lidským životem.⁹⁷

Dále jsou nám představeny jednotlivé stupně duší, které se poté vloží do jednotlivých lidských těl. Tyto stupně jsou pravděpodobně ovlivněny podle množství spravedlnosti, moudrosti a podílení se na jsoucnech. Duše mají totiž svůj osud předurčený podle toho, do jakého těla zapadne. To však neurčuje, jak prožije její život.⁹⁸ Duše, která uviděla nejvíce jsoucna se vtělí do budoucího filosofa, milovníka moudrosti, nebo do milovníka krásy, nebo do služebníka Múz a Eróta.⁹⁹ Kdo všechno do této skupiny patří a jestli jsou si jednotlivé formy života rovné, anebo nikoliv, jsou si něčím odlišný se od Sokrata v jeho výkladu nedozvíme.¹⁰⁰ „Uvidíme však, že Sókratés filosofii představí jako nejvyšší podobu lásky, k níž nakonec veškerá láska ke kráse a také veškerá služba Músám směřuje.“¹⁰¹ Jak tomu tak, ale může být, přeci jsme si uvedli, že básníci jsou napodobitelé nápodoby a jejich opěvování je zhoubou. A i přesto je nám na vrcholu představen „jakýsi podivný hybrid“¹⁰² „Milovník moudrosti, nebo milovník krásy, nebo některého služebníka mús a Eróta.“¹⁰³ Nemyslím si, že toto vede k nečekanému polepšení básnické role. Stále je pro vyšší typ poznání nutná filosofická činnost, protože se tyto milovníci vzájemně obsáhnou.¹⁰⁴ „Filosofický život je prý životem zasvěceným Kalliopé a Úranii – tedy jednak múse tradičně spojené s básnictvím, a jednak matce kosmologie.“¹⁰⁵ Básníci neslouží músám, pokud nejsou schopni své umění spojit s filosofií, to je významný moment, který nám povoluje, aby filosofie byla inspirovanou,

⁹⁴ *Phdr.* 248c.

⁹⁵ Tamtéž, 248c.

⁹⁶ Tamtéž, 248d.

⁹⁷ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 117.

⁹⁸ Tamtéž, s. 118.

⁹⁹ *Phdr.* 248d.

¹⁰⁰ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 117.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 117.

¹⁰² NUSSBAUM, Martha Craven. *Křehkost dobra: náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii.* s. 449.

¹⁰³ *Phdr.* 248d.

¹⁰⁴ NUSSBAUM, Martha Craven. *Křehkost dobra: náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii.* s. 450.

¹⁰⁵ NUSSBAUM, Martha Craven. *Křehkost dobra: náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii.* s. 451.

manickou, a músickou činností.¹⁰⁶ To by nám tedy vysvětlovalo, že všechny tři výše uvedené typy života jsou si rovny a mohli bychom tento způsob života nazvat jednotně, život filosofický.¹⁰⁷ Typů těl, do kterých se duše vloží, je celkem devět a my si je postupně všechny představíme. První, jak jsme tedy řekli, ta nejmoudřejší duše, je vložena do těla budoucího filozofa, do milovníka krásy a služebníka Múza a Eróta, druhá má být vložena do života královského, vladařského nebo válečnického, třetí do politika, hospodáře a peněžníka, čtvrtá do milovníka tělesných aktivit, jako například gymnasty, a také do toho kdo se zabývá léčením těla, kupříkladu lékař, pátá do života mystického a věšteckého, šestá do napodobitelů, jako je například básník, či malíř, sedmá do hospodáře, řemeslníka, či rolníka, osmá do sofisty a devátá, poslední duše, která viděla nejméně jsoucna se vloží do budoucího nespravedlivého a krutého tyрана.¹⁰⁸

Třetím zákonem *Adrastein* je, že duším, které prožili svůj první život spravedlivě se dostává lepšího údělu.¹⁰⁹ A naopak duše, které byly zase nespravedlivé údělu horšího.¹¹⁰ Tedy duše si pobytem v těle mohou přilepšit, ale i přioršit. Duše filozofa nemá psané pravidlo, že musí milovat moudrosti a spravedlnost, může vést život plný, který se odehrává na pouhé mínění (*doxa*) a nespravedlnosti. A právě naopak duše tyрана nemusí být nespravedlivá a krutá, ale může nakonec postupně dojít k touze po spravedlnosti a moudrosti.

Dalším a posledním, v pořadí čtvrtým zákonem *Adrastein* je, že duše se do opeřeného stavu nevrací dřív jak po deseti tisíci letech.¹¹¹ Pokud ovšem svůj život vášnivě filosofovala a vedla život milovníka filosofie, jejich perutě rostou bez ustání a je pro ně onen zmíněný zákon výjimka. Proč to tak je vysvětlíme níže.¹¹²

Uvedli jsme si jednotlivé zákony, je ale důležité si uvést také jednotlivé cykly, kterým duše prochází po zahynutí těla, které získala. Výše jsme si uvedli, že se duše nevrací po deset tisíc let, až samozřejmě na takové duše, které vedli život hodné spravedlivého a správného filozofa. Sokrates ve *Faidru* nám vypráví o jednotlivých cyklech duše, tato doba je rozdělena do deseti tisíciletých oběhů.¹¹³ Každý cyklus je tvořen ze dvou částí. Prvním z nich můžeme popsat jako duše prožívající život v těle člověka. Nebo chceme-li to formulovat jednoduše, lidský život. Po tomto působení na zemi, přichází druhá fáze, ta je taková, že duše jsou postaveny před soud, kde se rozhodne o jejich dalším putování. Toto putování je spojeno s jejich chováním v předchozím lidském životě. Na základě jejich působení ať

¹⁰⁶ NUSSBAUM, Martha Craven. *Křehkost dobra: náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii*. s. 450-451.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 117.

¹⁰⁸ *Phdr.* 248d.

¹⁰⁹ Tamtéž, 248e.

¹¹⁰ Tamtéž, 248e.

¹¹¹ Tamtéž, 248e.

¹¹² Viz. kapitola Rozpomínání duše.

¹¹³ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II*. s. 120.

už správném nebo nesprávném na ně čeká odměna, nebo trest.¹¹⁴ Ty duše, které vedli život špatný, nespravedlivý, se dostává nepříjemného údělu, jsou po soudu zatraceny v podzemních káznících, kasárnách a kobkách Hádu, kde pykají za své špatné chování.¹¹⁵ Na druhé straně duše, pokud vedli život správný, hodný pravého filosofa, plný moudrosti, spravedlnosti a milování krásy jsou vyneseny na jakési místo na nebi, kde tráví život způsobem stejně hodnotným jako na zemi. Po absolvování obou fází, které se stanou v jednom tisíciletém cyklu, duše přicházejí k losování a volbě dalšího života.¹¹⁶ Jejich volba je zásadně ovlivněna minulým životem, který duše prožila a jak byla schopna si v předchozím životě rozpomínat na pravá jsoucná.¹¹⁷

Duše se při této volbě vrací zpět do živočicha, jenž byla předtím její součástí. Ten, kdo byl spojen se zvířecím tělem se vrací do těla zvířecího a duše, pokud byla součástí lidského těla se vrací zpátky do těla lidského. „*Universum možností života nebožských duší je tedy zřejmě nesmírně bohaté a na základě Sókratova stručného líčení není možné tomuto bohatství plně porozumět.*“¹¹⁸ K tomu, abychom věděli, jaké tělo uchopíme se váže naše působení na zemi. Buď naše působení je spravedlivé, máme podíl na božských jsoucnech a náš život se podobá životu bohů. To vede k údělu dobrému. Ke špatnému údělu vede život zaslepený a bez podílení se na pravém jsoucnu, podobající se životu tyrana. Tedy s uchopením těla se váže a podílí několik činitelů. První z nich je, jak mnoho duše uviděla jsoucná, za druhé, jakým způsobem vede život, za třetí los a individuální volba dalšího života.¹¹⁹

7 Rozpomínání duše

Psalí jsme výše, že duše, jež byla součástí zvířecího, nebo lidského těla se vrátí další cyklus do stejného druhu. To však nemusí být pravidlem, pokud se duše ve zvířeti začne rozpomínat na jednotlivá jsoucná, začne být hodna lidského těla.¹²⁰ Naopak pokud duše zakrní a nebude se podílet na jsoucnech po více cyklech, upadne do zvířecího těla. A co rozpomínání podle Platóna je si zde vysvětlíme. Lidé si můžou rozpomínat na jsoucná pomocí *eidos*, který jim nabízí jednotu smyslových vjemů.¹²¹ Tato nauka o rozpomínání, nebo také *anamnesis*, právě pomocí smyslové zkušenosti a hledání sebe sama se duše rozpomíná na vše poznatelné, co už pro ní je důvěrné známé, na ideje.¹²² „*Člověk je tedy ta živá bytost, která je schopna rozpomínat se na pravá jsoucná tím, že svým myšlením usebírám mnohost smyslových*

¹¹⁴ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 120.

¹¹⁵ *Phdr.* 249a.

¹¹⁶ Tamtéž, 249b.

¹¹⁷ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 120.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 120.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 121.

¹²⁰ *Phdr.* 249b.

¹²¹ Tamtéž, 249c.

¹²² KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Filosofie mezi mýtem a vědou: od Homéra po Descarta.* s. 150.

vjemů do jednoty a tímto způsobem poznává podle pojmů, které jí nabízí řeč.“¹²³ Snažíme se rozpomenout na cestu, kterou naše duše absolvovala a na jsoouca, která na této cestě spatřila.

Ten, kdo se nejlépe rozpomíná a nabývá perutí je mysl filozofa, na kterého se nevztahuje čtvrtý zákon *Adrastein*. Deseti tisíciletý cyklus svého působení v těle a následně v káznících, nebo na nebesích, naň neplatí. Duši pravého filozofa stačí pouze tři tisíciletý cyklus. Mysl filozofa je totiž stále myslí pořád u těch jsooucen, straní se lidským pokolením, zájmům a je za to vše náležitě kárána. Tento člověk je brán společností jako pomatenec, ale lidem je skryto, že má v sobě boha a že má v sobě duši, která byla svědkem božské cesty.¹²⁴ Úkolem filozofa je péče o duši.¹²⁵ Opeřuje se po třech tisíciletých obězích, protože se nejlépe rozpomíná a připodobňuje nejvíce k bohům. Ti mají k těmto jsooucnům velmi přímí vztah, jelikož je vidí na své cestě na nebi pravidelně. Filozof je sice stále myslí u jsooucen, ale důležité je, co mu tato jsoouca na zemi připomíná.

8 Láska, krása a její vliv na opeřování duše

Tělesná krása na zemi je prostředek k rozpomínání duše. Kdykoliv duše uvidí tělesnou krásu dostává se do stavu lásky. Tímto stavem se rozpomíná na jsoouca, na pravou krásu, jenž nahlížela na vrcholu.¹²⁶ Právě na základě této rozpomínky se začne znovu opeřovat a chce vzlétnout.¹²⁷ Vyletět, ale nemůže, proto si na zemi vede šíleně, kouká vzhůru a vzpomíná na krásu, jenž na nebesích spatřila.¹²⁸ Co, ale stav lásky vyvolává? Ačkoliv Sokrates uvádí, že tělesná krása, Špinka přesněji píše, že „*vzorem takové lásky bude nakonec filosofie jakožto láska k moudrosti vyvolaná nikoliv primárně krásou lidského těla, ale krásou oduševnělých řečí.*“¹²⁹ Krása totiž zářila výjimečně tehdy, když lidské duše mohli nazírat nebeská jsoouca společně s bohy. Tato krásná záře se uchovává v tělesném světě a je to pro nás jsoouco okem viditelné.¹³⁰ Krása je na tomto světě nejpatrnější jsoouco a je více viditelné než ostatní jsoouca.¹³¹ Proniká do našeho světa nejvíce a vyvolává v nás lásku. Materiální věci totiž nezáří, není v nich to, co duše cení, nečistší spravedlností, nebo rozumností, a tudíž nevyvolává v nás lásku.¹³²

¹²³ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 121.

¹²⁴ *Phdr.* 249d.

¹²⁵ PATOČKA, JanPOLÍVKA, Jiří. *Platónova péče o duši a spravedlivý stát: [přednášky k antické filosofii IV].* s. 141.

¹²⁶ *Phdr.* 249e – 250b.

¹²⁷ Tamtéž, 249d.

¹²⁸ Tamtéž, 249d.

¹²⁹ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 124.

¹³⁰ *Phdr.* 250d.

¹³¹ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 125.

¹³² Tamtéž, s. 125.

To se však nevztahuje jen ke kráse, Sokrates nazývá ostatní jsoucna jako: „*podobné věci hodné milování*.“¹³³ Podobné věci, hodné milování jsou například moudrost, tu ovšem svým okem nedokážeme spatřit. Podle Sokrata by to totiž byly hrozné lásky, kdybychom mohli spatřit vícero takových jsoucen.¹³⁴ Krásné doplnění píše Špinka, kde udává za příklad jednoho jsoucna právě Sokrata. Pro mnoho Athéňanů byl znázorněním obrazu pravé moudrosti a ikonou moudrosti právě Sokrates.¹³⁵ To vedlo nejenom k jednomu zbláznění některých jeho obdivovatelů, příkladem jedné takové strašné lásky je Alkibiadova řeč v dialogu *Symposium*.¹³⁶

8.1 Typy lásky

Tímto jsme si pověděli, jak se nám protíná krása a moudrost v našem světě, avšak chybí nám tu stále láska. Milovat totiž můžeme dvěma způsoby. Prvním způsobem miluje ta duše, jenž je zkažená, nepamatuje si jsoucen a není schopná porozumět rozpomínce, která před ní stojí.¹³⁷ Stržena tímto typem lásky nepociťuje vůči tomuto obrazu tělesné krásy nic jiného, než ostych a žádnou úctu. Chce se pářit, plodit děti a bez studu se poddává rozkoši.¹³⁸ Chápe tento obraz krásy jako předmět, jenž musí vlastnit, tak jako je zvyklí se zmocnit materiální věci.¹³⁹

Druhý typ lásky vzniká, když takovýto obraz krásy spatří duše, jež uviděla mnoho jsoucen a rozpomíná si na ně. Když její zrak ustane na krásném obličejí, či jiném krásném tělesném obrazu, spěje rychle pomocí své rozpomínky od krásy tělesné ke kráse samé.¹⁴⁰ Ten, kdo na mimosvětskou krásu nezapomněl, rozumí kráse jako odkazu na pravé skutečné krásno.¹⁴¹ Pociťuje ke krásnému obrazu úctu, uctívá ho jako boha, neboť v něm spatřuje boha.¹⁴² Špinka doplňuje, že sice nejprve tomuto stavu duše nerozumí, ale chápe tento obraz krásy v jiném smyslu než jako tělesno, nebo materiál, který může vlastnit. Právě na rozdíl od duše zachvácené první láskou si uvědomuje její individualitu, její vlastní prostor, má zapotřebí jí ctít a snaží se jí naopak připodobnit než vlastnit.¹⁴³ „A z této bytostné ambivalence se odvozují dva právě načrtnuté druhy lásky jakožto psychického korelátu krásy.“¹⁴⁴

Završíme kapitolu vysvětlením, jak chápal Sokrates onu větu, „spatřovat v člověku boha.“ Láska totiž vzniká mezi dušemi příbuznými. Takové příbuzenství vzniklo následováním stejného boha

¹³³ *Phdr.* 250d.

¹³⁴ Tamtéž, 250d.

¹³⁵ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 126.

¹³⁶ *Smp.* 215a-222b.

¹³⁷ *Phdr.* 250e.

¹³⁸ Tamtéž, 250e.

¹³⁹ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 127.

¹⁴⁰ Tamtéž, str. 127.

¹⁴¹ GÁL, Ota. *Faidros a Symposium.* In: *Platonica Pilonica II.* s. 75.

¹⁴² Tamtéž, 251a.

¹⁴³ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 127.

¹⁴⁴ GÁL, Ota. *Faidros a Symposium.* In: *Platonica Pilonica II.* s. 75.

v průvodu nebeské jízdy.¹⁴⁵ Tudíž pojmem láska nemusíme chápat jako spatření krásy v milovaném, ale vidíme v něm společného boha a stav v němž tuto krásu společně nazírali.¹⁴⁶ Pro duše následující boha Dia hledají ve svém milovaném jasnost, vůdcovství a schopnost na základě své přirozenosti filosofovat.¹⁴⁷ Pro duše, jenž následují bohyni Héru povahu královskou. Každý bůh má svojí vytříbenou povahu a charakteristiku. Poté co naleznou obraz svého boha v milovaném, snaží se ctít tento obraz připodobňováním se k němu.¹⁴⁸ S tímto se váže i že pomocí tohoto obrazu do sebe přijímáme podobu onoho boha, a proto je schopen sebe i milovaného více proměňovat a připodobňovat k bohu.¹⁴⁹ Právě, aby se tak mohli ke společnému bohu co nejvíce přiblížit.¹⁵⁰ Připodobňování se a tedy prospěch oné lásky nemůže být zcela soukromá záležitost, je to společné překonání sebestředného zaslepení a připodobněním se společnému bohu, jak v nahlížení na pravá jsoucna, tak i o pečování celku světa.¹⁵¹

9 Šílenost a proměna duše

Dovršíme kapitulu o *Faidru* tím, že duše ozářena touto rozpomínkou prochází výraznou proměnou, jenž se nám Sokrates bude snažit líčit v několika zobrazeních. Sokrates až básnický popisuje v dialogu *Faidros* jak člověk prožívá lásku ke krásnému zjevení. Ovšem dokazuje, že jeho snahou není jen se vyrovnat básnickému výkladu lásky, ale překonat jí, a tedy vysvětluje i příčinu tohoto stavu.¹⁵² Spatříme pomatenou a nečistou duši v zcela jiném stavu.¹⁵³ Výron krásy začne duši zavlažovat, ta se zahřeje a perutě duše začnou přítomností tohoto krásného zjevu pučit a růst. Metaforika pučení, nám charakterizuje vnímavost a růst duše ve své celistvosti.¹⁵⁴ Jeho zjev dokonale začne zaplňovat každou část duše, místo toho, aby byl jako jasný světelný paprsek, stává se až mystickou substancí.¹⁵⁵ Ta je zpočátku světlem, ale po toliko horka vyraší pot a začne se měnit spíše na tekutinu.¹⁵⁶ Poupata začnou svrbět, bolet, jako když dětem rostou zuby.¹⁵⁷ Vše jí píchá, bolí a svrbí až nakonec perutě vyraší ze svých kdysi sevřených, ztvrdlých, scvrklých pupat a rozkvetou po celém povrchu duše jako květiny v rajské zahradě.

¹⁴⁵ *Phdr.* 252c-253a.

¹⁴⁶ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 131.

¹⁴⁷ *Phdr.* 252e.

¹⁴⁸ Tamtéž, 252e.

¹⁴⁹ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 131.

¹⁵⁰ *Phdr.* 253a-b.

¹⁵¹ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 132.

¹⁵² Tamtéž, s. 128.

¹⁵³ NUSSBAUM, Martha Craven. *Křehkost dobra: náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii.* s. 432.

¹⁵⁴ Lebeck, A. *The Central Myth of Plato's Phaedrus*, str. 251.

¹⁵⁵ NUSSBAUM, Martha Craven. *Křehkost dobra: náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii.* s. 433.

¹⁵⁶ NUSSBAUM, Martha Craven. *Křehkost dobra: náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii.* s. 433.

¹⁵⁷ *Phdr.* 251c.

Kdykoliv se však duše vzdálí od tohoto zdroje krásy, její perutě zaschnou, zavírají se a bolí, duše je rozčilená, ale zároveň se raduje, protože má vzpomínku na krásný zjev.¹⁵⁸ Smíšením radosti a bolesti je celá pomatena, ze své šílenosti nemůže v noci spát ani vydržet na jednom místě, snaží se dostat na místa tam, kde by mohla spatřit onu krásu znova. Spatří-li jí znova přijme do sebe další přítok milostné touhy, uvolní tehdy svá zavřená poupata, přestane cítit bolest a oddává se v tomto momentu nejsladší rozkoši.¹⁵⁹ Nevzdaluje se od ní, zapomínajíc jak na rodiče, bratry, přátelé a všechny druhy, nic si z toho nedělá, pokud jmění hyne, pohrdne všemi zákony a slušnostmi.¹⁶⁰ A běda jestli jí byla od milovaného provedena křivda, v tomto případě mají chuť zabít sebe i své miláčky.¹⁶¹ Dle Nussbaumové šíleností zachvácený člověk nedokáže usuzovat racionálně, je nepředvídatelný a nebezpečný. Jeho zamilovanost je netaktní a majetnická, bude rafinovaně zrazovat vyniknutí svého milovaného a udržovat ho ve větší závislosti.¹⁶² A poté co nakonec pozbydou své lásky, zbyde z ní jenom lítost a stud, nemůžou se ani vidět, je těžké pro ně být přáteli, vznikne mezi nimi svár, a dokonce i nepřátelství.¹⁶³ Stav lásky, jak nám Sokrates představil tedy není vrcholem dokonalosti, navíc pokud není zvládnuta může vézt člověka ke zkáze. Špinka doplňuje tuto pasáž, že moc lásky není jednoduše povznášející, ale má podobu bohyně osudové nutnosti *Ananké*, ta má nad člověkem moc, a do značné míry člověku krutě a násilně vládne.¹⁶⁴ Člověk je jí vlečen sem a tam a přináší mu nejen radost a povznesení, ale také pád do strastí, bolestí a zmatků.¹⁶⁵ Lásky, pokud je-li zvládnuta a překonáme svojí vlastní ambivalenci, vede nakonec k opeření duše a k vrácení do svého původního stavu.¹⁶⁶

10 Správné a nesprávné přátelství

V další části se budeme soustředit na pochody zamilovaného člověka s ohledem na jeho tripartitní duši, která je, jak jsme uvedli, tvořena dvěma koňmi a vozatajem. Sokrates nám nejdříve vysvětluje, jak se chovají koň duše. Při spatření oné krásy miláčka se duše rozechvěje, poslušný, bílý kůň ztuhne studem a pouze zdrženlivě přihlíží. Naopak neposlušný, černý kůň je zaplaven vášní a nedbaje vozatajovo naříkání, ignorujíc vozatajův bič i bodce se prudce rozuteče za miláčkem. Snaží se přemlouvat koň i vozataje, nutí je jít ke krásnému zjevu a zmiňovat se o jeho rozkoši. Bílý kůň, i vozataj jsou z počátku diskrétní a naléhání černého koň je neefektivní. Dle Sokratovo slov, pokud zlo nemá

---

¹⁵⁸ Tamtéž, 251d.

¹⁵⁹ Tamtéž, 251e.

¹⁶⁰ *Phdr.* 252a.

¹⁶¹ Tamtéž, 252b.

¹⁶² NUSSBAUM, Martha Craven. *Křehkost dobra: náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii*. s. 417.

¹⁶³ Tamtéž, s. 417.

¹⁶⁴ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II*. s. 129.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 129.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 129.

mezí, dávají se vésti neposlušnou vášní a jejich rozum a zdrženlivost upadá, vše miláčku slíbí, vše povolí a udělají vše na co si miláček vzpomene.¹⁶⁷

Rozum, řidič duše neboli vozataj, spatří-li krásný zjev, představí si pravou krásu, jenž uviděl a byl součástí na nebesích, důsledku toho se ulekne, celý v úžasu padne naznak a prudce zastaví koně pomocí otěží.¹⁶⁸ Koně jsou strhnuti až na kyčle, bílý kůň padne bez žádného odporu, avšak ten černý se stále vzpírá, a i přes tak prudké zastavení stále odporuje, naléhá a je připraven se v nestřežený moment rozběhnout znovu k miláčku. Černý kůň vyčítá po tak prudkém zastavení zbabělost a nemужnost bílého koně a vozataje, nutí je, aby k miláčku šli znovu. Černý kůň se po naříkání utrhne k násilí, zapře se, natáhne ohon, zakousne se do uzdy a nestydatě vleče vozataje i s bílým koněm směrem k miláčku. Pokud ovšem není duše plna zla a její složky jsou v takové správné rovnováze, vozataj zatáhne otěže znovu, a ještě silněji než předtím a zkrvaví černému koni ústa.¹⁶⁹ Pokud černý kůň zakusí několik těchto zastavení a je náležitě rozumem zkrocen, při spatření miláčka hyne strachem a studem, podobně jako bílý kůň. Poté může duše přistoupit ke svému miláčku s úctou jako před bohem, neovládána vilností.¹⁷⁰ V tomto stavu se oba, miláček i milující stávají přáteli, vzájemně si zrcadlí své připodobnění k bohu a vzniká takzvané filosofické přátelství.¹⁷¹ Zde je krásný příklad zvládnuté lásky.

Ovšem abychom nezaměňovali i jiné přátelství s filosofickým přátelstvím, Sokrates nám představuje patrně značně důležité přátelství dvojího typu. Jedno z těchto přátelství Špinka pojmenuje jako cti žádostivý, „filotimické“ přátelství.¹⁷² S tímto přátelstvím se pojí jejich do jisté míry rozpolcená duše, v níž převažuje touha špatného, černého koně, ovšem tento špatný kůň nemá nad celou duší nadvládu.¹⁷³ Jejich duše žijí v přátelství nejen po dobu trvání lásky, ale také poté, co jejich láska poleví, tyto duše se nestanou kvůli rozkmotření nepřáteli, jsou vázáni sliby a zárukami, navzájem si neškodí a nevytváří mezi sebou rozepře.¹⁷⁴ Tyto cti chtivé duše sice nemají po svém životě na zemi duši plnou perutí, nemají své složky duše v rovnováze, vládne v nich černý kůň a láskou a krásou zešíleli.¹⁷⁵ Vše ale není tak pochmurné jak se zdá. Toto přátelství není zatraceno, oné duše se sice neopeřují, ale mají náběh na své opeření. Po skončení svého pobytu v těle totiž žijí šťastně a perutí se jim za jejich lásku jednou dostane.¹⁷⁶

---

¹⁶⁷ *Phdr.* 254b.

¹⁶⁸ *Tamtéž*, 254b-c.

¹⁶⁹ *Phdr.* 254e.

¹⁷⁰ GÁL, Ota. *Faidros a Symposion*. In: *Platonica Pilonica II.* s. 77.

¹⁷¹ *Tamtéž*, s. 77-78.

¹⁷² ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 137.

¹⁷³ *Tamtéž*, s. 137.

¹⁷⁴ *Tamtéž*, s. 137.

¹⁷⁵ *Tamtéž*, s. 138.

¹⁷⁶ *Phdr.* 256b-e.

Druhým typem přátelství je již zmíněné filosofické. Duše, jenž toto přátelství charakterizuje má své vnitřní složky jednotné a zároveň uspořádané. Její lepší složky zvítězili souboj o nadvládu v duši. Jejich neposlušný kůň byl zkrocen a důsledkem toho žijí svůj život blaženě.¹⁷⁷ Filosofické přátelství je plně vzájemné a jednomyslné harmonie.¹⁷⁸ „*Takto prožitý život je vskutku filosofický a je jedním z oněch životů, po jejichž prožití se filosofická duše vymaňuje z reinkarnačního oběhu a znovu se opeřuje.*“¹⁷⁹ Duše tedy tímto způsobem nabývají původní dokonalosti a zpřítomňují se s pravými jsoucný v tomto světě. Jejich opeřování pak vrcholí na závěr života, ať už je to jenom náběh na opeřování, nebo skutečné opeření, jenž se dostává tomuto typu přátelství, jejichž duševní složky jsou v rovnováze, vládne v ní rozum a jejich život se dá nazvat filosofickým.¹⁸⁰ Nesmíme, ale zapomínat, že tento spořádaně vedený život ještě nevede k tomu po čem touží, chce-li duše nabýt křídel, musí totiž tento spořádaný život vést třikrát po sobě. A jestli-že povede, neznamená to, že její snažení končí. Čeká jí nejdůležitější a nejtěžší úkol a ten je zvládnout výstup na vrcholek nebes a být součástí jsoucen alespoň na takovou chvíli nakolik jí síly stačí. Filosofičtí milovníci tedy sdílejí nejasnou představu lepšího života, rozpomínají se na jsoucná a jejich cesty co v minulých cyklech zažili.¹⁸¹ Nejedná se sice o nejdokonalejší život hodný boha, ale Platón jakožto autor dialogu *Faidros* ukazuje, že nejlepší lidský život se nehledá abstrahováním zvláštností naší složité přirozenosti, ale zkoumáním oné naší přirozenosti a způsobu života, jenž zakládá.¹⁸²

11 Duše v dialogu *Ústava*

Ústava je svými názory silně politické dílo, proč bychom se měli zajímat právě o tento dialog? Jak si ostatně ukážeme, dialog je soustředěný na otázku, „co je spravedlnost?“ Platón se k dosažení této otázky opírá o mnoho jeho koncepcí, z nichž jedna je právě duše. Platónův rozsáhlý dialog *Ústava* se soustředí na mnoho problematik k vytvoření dokonalého a spravedlivého státu *polis*. Jeho koncepce ideálního státu je ovšem jenom představa a teze, jeho *polis* se neshoduje se společností, ve které žil. *Ústavu* tvoří deset knih, které se soustředí na hledání definice spravedlnosti jak v jedinci, tak v celém *polis*.¹⁸³ Pro naši práci bude nejdůležitější kniha čtvrtá, kde Platón používá analogii mezi *polis* a duší k nalezení spravedlnosti.¹⁸⁴ Otázka spravedlnosti totiž tkví v rozdělení duše na tři různé části. A Poté tyto části budeme postupně vztahovat k jednotlivým složkám dokonalé *polis*.¹⁸⁵ Tato tripartita je

¹⁷⁷ Tamtéž, 256a-b.

¹⁷⁸ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 138.

¹⁷⁹ GÁL, Ota. *Faidros a Symposion.* In: *Platonica Pilonica II.* s. 78.

¹⁸⁰ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 138.

¹⁸¹ NUSSBAUM, Martha Craven. *Křehkost dobra: náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii.* s. 440.

¹⁸² Tamtéž, s. 440.

¹⁸³ ORR, James. *Plato's The Republic,* s. 10.

¹⁸⁴ GIANNAKOPOULOU, Maria. *Plato on Soul and Body,* s. 123.

¹⁸⁵ THEIN, Karel. *Myšlení v nás: tři platónské studie.* s. 245.

použita podobně jako v dialogu *Faidros*, s tím rozdílem, že Platónova pozornost bude zaměřena na jednotu duše a státu.

11.1 Charakteristiky spravedlivé obce

Na začátku čtvrté knihy nám Platón uvádí, že jeho vidina nejšťastnější obce, je ta, ve které se nachází spravedlnost. A naopak: „*zase v obci s nejhorším zřízením nespravedlnost.*“¹⁸⁶ To nám připravuje půdu pro budoucí rozbor dělení duše.¹⁸⁷ Ústřední tematikou, jež propojuje celý dialog je pokus, jak udělat celou šťastnou obec jako celek. Nejde o štěstí pro skupinu, pro několik málo lidí, nebo o štěstí vládců. Obec představuje pro Platóna jednotu, a pokud chce považovat obec za šťastnou, musí být šťastný všichni v této obci. Město nesmí být moc velké, ani moc malé, a musí si být všichni, co se týče jmění rovni.¹⁸⁸

Pokračováním zjistíme, že vyvstává před námi několik důležitých charakteristik v obci. Na první místo v celém žebříčku patří moudrost (*sofia*), jedná se o takovou moudrost, jenž je pospolitá k lidem v obci. V obci je mnoho rozmanitých vědomostí.¹⁸⁹ Ale žádná nebude odpovídat za její správu a za její moudrost tak dobře, jako její vládci.¹⁹⁰

Obec je nazývána zbabělou, či statečnou podle té části, jež pro ni válčí.¹⁹¹ Je schopná obstát se zdarem vůči nebezpečí, a tato obrana je svěřena strážcům a pomocníkům.¹⁹² Statečnost strážců nespočívá pouze v tom, aby měli správné přesvědčení o tom, čeho se bát a čeho nikoliv, ale zejména se musí držet těchto přesvědčení i přes pokušení a nátlak.¹⁹³ „*In concreto, že základním přesvědčením a východiskem celé jejich životní formy je, že bát se smrti není rozumné, že je to něco takového, čemu strážce musí za všech okolností odolat.*“¹⁹⁴

Následuje uměřenost (*sofrosyné*), která se definuje tak, že člověk má kontrolu nad žádostmi a rozkošemi¹⁹⁵ Uměřenost náleží všem, ale Platón jí rozvádí do dvou částí. Zaprvé, všichni občané souhlasí s tvrzením, že jim vládnou správní lidé.¹⁹⁶ S uměřeností jsou svázáni jak vládci, tak podřízení. Vládci ví, že oni jsou správní lidé, kteří jsou předurčení k vůdcovství a podřízení vědí, že nejsou vhodní na to, aby byli ve vládě.¹⁹⁷ Zadruhé, je tu důležitá úcta, která nás vede k velmi odlišným druhům chování

¹⁸⁶ R. IV, 420b.

¹⁸⁷ THEIN, Karel. *Myšlení v nás: tři platónské studie*. s. 252.

¹⁸⁸ ANNAS, Julia. *An Introduction to Plato's Republic*. s. 104.

¹⁸⁹ R. IV, 428b.

¹⁹⁰ ANNAS, Julia. *An Introduction to Plato's Republic*. s. 112.

¹⁹¹ PLATÓN. *Platónovy spisy: Ústava*. 429b.

¹⁹² PATOČKA, JanPOLÍVKA, Jiří. *Platónova péče o duši a spravedlivý stát: [přednášky k antické filosofii IV]*. s. 233.

¹⁹³ ANNAS, Julia. *An Introduction to Plato's Republic*. s. 114.

¹⁹⁴ PATOČKA, JanPOLÍVKA, Jiří. *Platónova péče o duši a spravedlivý stát: [přednášky k antické filosofii IV]*. s. 233.

¹⁹⁵ R. IV, 430e.

¹⁹⁶ ANNAS, Julia. *An Introduction to Plato's Republic*. s. 115.

¹⁹⁷ Tamtéž, str. 115.

ze strany vládce a ovládaného.¹⁹⁸ Každý člověk má požadavky podle jeho povahy a vlastní touhy, podřízení jsou často nekoordinovaní a plný chaosu. Vládci vyzdvihují jen určité druhy rozkoše, jejich vlastní touhy jsou vedeny rozumností, a nacházejí se ve vztahu k vědění. Proto je důležité, aby vládci vnucovali racionální touhy podřízeným, protože jejich touhy jsou rozumné a plné vědění. Vnucují jim sebekontrolu. Existuje tedy způsob, jak všichni občané projevují uměřenost, ale také způsob, jak jí lze považovat za ctnost vůdčí společnosti, protože jen od nich přebírají ostatní správnou umírněnost.¹⁹⁹

Jistěže obec nemůže existovat bez zákonů, bez její celkové instituce a konstituce, bez hospodářství, zahraniční politiky, bez harmonického konsensu, bez obránců, bez uměřenosti všech, ale kde je teda ta spravedlnost?²⁰⁰ V ničem jiném než ve společném uspokojování potřeb.²⁰¹ Tedy poslední, zbývající druh je spravedlnost. Pro spravedlnost obce je důležitá jednoduchost, pokud každý dělá svou určenou práci a plní jí dokonale, v harmonii s ostatními.²⁰² Na druhou stranu, pokud vládne v obci mnohodělnost a přestupování jednoho ke druhému, můžeme jí nazvat nespravedlivou. Jedno dělnost tkví v tom, aby rolník byl dokonalým rolníkem, ale jen rolníkem, aby strážce byl strážcem, ale nezasahoval jinam.²⁰³ Spravedlnost je ctnost celku města, poněvadž vyžaduje od každého občana uznání jeho vlastní role.²⁰⁴ Každý občan totiž přispívá k dobru státu svým charakteristickým způsobem. Platónův Sokrates pokračuje v úvahách o spravedlnosti v duši, tak aby odpovídala těmto třem třídám *Kallipolis*.²⁰⁵

12 Tripartitní duše v dialogu Ústava

Po rozpravě o spravedlnosti se Sokrates dostává k líčení, zda má každý jednotlivec stejné druhy týchž stavů a vlastností, jako obec.

*„Zdalipak tedy zcela jistě nemusíme uznávat, že v každém z nás jsou tytéž jevy a vlastnosti jako v obci? Vždyť snad odjinud tam nepřišly.“*²⁰⁶

V Ústavě se dostává k další obtížné otázce, která pro nás bude stěžejní.

„Tahle otázka jest již těžká, zdali při těchto svých jednotlivých činnostech užíváme téhož činitele, či ke každé ze tří jiného: jedním z činitelů v nás se učíme, jiným se vzněcujeme a zase čímsi třetím

¹⁹⁸ Tamtéž, str. 116.

¹⁹⁹ Tamtéž, str. 116.

²⁰⁰ PATOČKA, JanPOLÍVKA, Jiří. *Platónova péče o duši a spravedlivý stát: [přednášky k antické filosofii IV]*. s. 234.

²⁰¹ Tamtéž, str. 234.

²⁰² COOPER, M. John. *Rozum, ctnosti a duše, Platónova teorie lidské motivace*, s. 87.

²⁰³ PATOČKA, JanPOLÍVKA, Jiří. *Platónova péče o duši a spravedlivý stát: [přednášky k antické filosofii IV]*. s. 234.

²⁰⁴ ANNAS, Julia. *An Introduction to Plato's Republic*. s. 119.

²⁰⁵ SMITH, D. Nicholas. (1999). Plato's Analogy of Soul and State. *The Journal of Ethics*, 3(1), 31–49.

<http://www.jstor.org/stable/25115599>

²⁰⁶ R. IV, 435e.

si žádáme libých stavů, spojených s jídlem a plozením, a všeho, co s tím jest příbuzné – či užíváme celé duše při každé z těch činností, kdykoliv se k ní vzhopíme.“

Morální kvality obce, jsou odvozeny od morálních kvalit občanů a morální kvality občanů odrážejí strukturu duše.²⁰⁷ Duše nám je představena, jako tří dílná. Zde můžeme vidět podobnost z dialogu *Faidros*. „*Lidská ctnost v celku je tedy podle Ústavy komplexem vztahů mezi třemi oddělenými psychickými prvky, z nichž každý má na celku svůj nepostradatelný rozdíl.*“²⁰⁸ Nebudeme zde mluvit jenom o jednotlivých duších, ale o duši s korelací ke státu.

Ve stejné pasáži je představena nerozumná část duše, žádostivost (*epithymétikon*). Tu Sokrates zaobalil do potřeby jídla a pití, které naše tělo potřebuje, aby se nasýtilo, nebo hydratovalo. Člověk žádá velké, nebo malé množství, chce se buď ochladit, či zahřát. Sokrates píše: „*Duše žíznicího tedy, pokud žízni, nepřije si ničeho jiného než napít se a po tom touží a k tomu spěje.*“²⁰⁹ Žízeň táhne člověka pít jako divoké zvíře.²¹⁰ Jde, ale pouze jenom o jakost. Touha je omezena pouze na předmět, po kterém lačníme, aniž by zahrnovala jakékoliv jiné úvahy, je mnohotvárná a chaotická.²¹¹ Můžeme se totiž upínat na jakékoliv předměty potřebného druhu a neexistuje něco, co by sjednocovalo všechny případy touhy.²¹² Uvedli jsme si, že jde o chtíč jídla a pití, Sokrates později přidává další důležitou žádost, a to jsou peníze.²¹³ Peníze jsou totiž nejlepší způsob, jak dosáhnout svých tužeb. U člověka není ctností, že mu chybí životní potřeby, ale láska k penězům nebo zisku je obyčejná zhoubná touha.²¹⁴ Jedná se o paralelu s výrobcí, tedy s produktivní třídou ve státě, která nemá žádný jednotící ideál, ale každý je nastaven na svůj osobní a vlastní konkrétní cíl.²¹⁵

Sokrates dovršuje žádostivost myšlenkou: „*Zdalipak můžeme říci, že někteří lidé někdy žízni, a přitom se zdráhají pít?*“²¹⁶ Naráží na druhou část duše, jenž je rozumová. Jako případ si volí, kdy člověk žízni, ale něco jiného, co pochází z rozumové úvahy, ho žene opačným směrem.²¹⁷ Je to ta část, na jejímž základě se učíme, milujeme moudrost a učení. Má za úkol hledat pravdu a rozšiřovat své znalosti. Nejdůležitější na této části je, aby vládla v duši.²¹⁸ Je to jediná část, která se stará o zájmy celé duše,

²⁰⁷ Petrželka, J. *Platón bez idejí*. [online]. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/ff/ps12/platon/web/tema2_B_b.html.

²⁰⁸ COOPER, M. John. *Rozum, ctnosti a duše, Platónova teorie lidské motivace*, s. 87.

²⁰⁹ R. IV, 439b.

²¹⁰ Tamtéž, 439d.

²¹¹ ANNAS, Julia. *An Introduction to Plato's Republic*. s. 129.

²¹² Tamtéž, str. 129.

²¹³ R. IX, 580d-581a.

²¹⁴ STOCKS, J.L. *Plato and the Tripartite Soul. Mind*, 24(94), str. 214. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2249191>

²¹⁵ ANNAS, Julia. *An Introduction to Plato's Republic*. s. 129.

²¹⁶ R. IV 439c.

²¹⁷ COOPER, M. John. *Rozum, ctnosti a duše, Platónova teorie lidské motivace*, s. 93.

²¹⁸ Tamtéž, 441e-442c.

zatímco ostatní části se starají jen o sebe, a ne o celek.²¹⁹ Paralela je jasná k vládcům a filozofům, jde o jedinou část v obci, která se stará o město jako o celek a snaží se o dobro celé obce a všech v ní.²²⁰ Rozum je zdroj zdravého úsudku, co je pro obec a pro lidi nejlepší.²²¹

Tímto jsme vymezily dva jevy v duši, zůstává tu ale poslední, kterou jsem ještě nezmínil. „*Avšak vznětlivost (thymus) a to, čím se rozhorlujeme jest to třetí složka.*“²²² Specifikována jako ta část, která miluje čest a výhru.²²³ Už tímto vyvstává najevo jak je těžké, tuto část blíže vymezit. Platón nikterak dlouze neanalyzuje tuto oduševnělou část duše, ale bez ní by nemohl obhajovat jednotnou harmonickou duši.²²⁴ Jedna z jejich hlavních charakteristik je její tendence k agresivitě a násilí.²²⁵ Ve čtvrté knize se Platón snaží o přesnou deskripci vznětlivosti pomocí případu Leontina. Leontius vracející se z přístavu Piraeus zpozoroval, že u kata leží mrtvolky. Měl chuť se na ně podívat, ale současně s touto touhou cítil odpor a sám sebe odvracel. Krátce se sebou bojoval, zahaloval si oči, až nakonec přemožen žádostivostí své oči násilím otevřel, přiběhnul k mrtvolám a zvolal: „*Tu máte, zatracenci, nasyťte se toho krásného divadla!*“²²⁶ Leontius se styděl, že se poddal své touze a nechtěl být člověkem, jenž může něco takového udělat.²²⁷ Tato touha nebyla pohodlná, příjemná, ale byla nepohodlná a je považována jako urážlivá, proti tomu, co člověk považuje za vhodné a správné.²²⁸ Pociťuje stud, což je pochopitelná reakce jen pro toho člověka, kdo udělal něco co sám považuje za špatné.²²⁹ Rozum (*nús*) a vznětlivost (*thymus*) se zdají v určitých momentech podobné. Platón nám, ale rozklíčuje tuto problematiku tím že, vznětlivost je pomocníkem rozumu, pokud není poškozena špatnou výchovou.²³⁰ Vznětlivost je myšlena jako motiv. Je to spíš pocit, jak se cítíme vůči věcem a jak se jimi necháme ovlivnit, místo toho, abychom nad nimi přemýšleli.²³¹ Ovšem to neznamená, že horlivost nemá důvod, Leontius se cítí špatně, protože lituje toho, co udělal.²³² Vznětlivost je formovatelná a vzdělatelná, na rozdíl od touhy získat pouze určité věci.²³³ Vznětlivost, horlivost, je analogií k pomocníkům a strážcům ve státě, jejich charaktery jsou tak

---

²¹⁹ Tamtéž, 441e.

²²⁰ ANNAS, Julia. *An Introduction to Plato's Republic*. s. 126.

²²¹ Tamtéž, str. 126.

²²² R. IV, 439e.

²²³ R, IX, 581b.

²²⁴ GIANNAKOPOULOU, Maria. *Plato on Soul and Body*, s. 128.

²²⁵ ANNAS, Julia. *An Introduction to Plato's Republic*. s. 128.

²²⁶ R. IV, 439e-440a.

²²⁷ ANNAS, Julia. *An Introduction to Plato's Republic*. s. 128.

²²⁸ Tamtéž, s. 126.

²²⁹ Tamtéž, s. 126.

²³⁰ R. IV, 441a.

²³¹ ANNAS, Julia. *An Introduction to Plato's Republic*. s. 127.

²³² Tamtéž, s. 127.

²³³ Tamtéž, s. 128.

vytvořené, že zahrnují cíle, které se snaží odpuzovat touhy, ale postrádají rozumné pochopení jejich způsobu života a jeho základů.²³⁴

„Proto pravíme, že také u lidí jsou tři základní druhy, druh milovný moudrosti, milovný vítězství a milovný zisk.“²³⁵ Všechny tyto druhy jsou v naší lidské duši a všechny tyto druhy musí být, pro její dokonalost, i v *polis*.

13 Komparace duše v dialogu *Faidros* a *Ústava*

Společný motiv vybraných pasáží, je ten, že láska k poznání by měla být základním motivem v životě.²³⁶ Nejdůležitější je, abychom se hnali za znalostmi a moudrostí, všechno ostatní je už jenom pouhá nutnost nebo touha. Nejde o znalosti zbraní, znalosti lodí nebo znalost lidského dobra, co by mohlo být užitečné pro politika, či občana, ale jde o poznání věčné skutečnosti, jenž připadá nadřazenosti v lidské duši a obci.²³⁷ To se nám odráží právě v nauce o duši v člověku. V dialogu *Faidros* nám představil Platón duši člověka, jako koňské spřežení, jenž je vsazena do lidského těla a rozdělil ji na tři části. V *Ústavě* je tato alegorie se spřežením vynechána, avšak i zde Platón popisuje duši, jako troj složkovou. Na rozdíl od *Faidra*, však rozděluje duši na základě občanů v obci, nezaměřuje se na jednu osobu. Platón má jiný smysl pro jednotu duše, ve *Faidru* je popsána duše z definice jako jednoduchá.²³⁸ Na rozdíl od *Ústavy*, kde jeho názor tkví v její duševní složitosti, pokud se, ale duše sjednotí, bude z toho mít prospěch celé *polis*.²³⁹ Může být tedy překvapení, že Platón vždy pracuje s konceptem tří typů lidí.²⁴⁰ Každá společnost je ale svázána právě s výkonem všech tří.²⁴¹ Každý správný stát musí dbát na potřeby a přirozenosti všech lidí v obci.²⁴²

V obou pasážích je otázka těla a duše řešena v jiném kontextu. V dialogu *Faidros* se duše propojuje s tělem pomocí pádu z nebes, jak jsme si ukázali. Zatímco v kontextu *Ústavy* sledujeme, jakým způsobem rozumová část duše je propojena s nerozumovou na půdě politického myšlení.

Rozum, žádostivost a horlivost, jsou části, které v duši přebývají. Jejich hlavním usměrňovatelem je rozum, řídí jí, a snaží se o dobro duše. Opěvuje moudrost, učíme se a nabýváme pomocí ní nových poznatků. V *Ústavě* jsou rozumu připisovány dvě činnosti, poznávat a vládnout.²⁴³ Přeci jenom jen lidé, kteří mají vládnoucí rozum v duši, můžou vládnout celé obci a vést filosofický život.

²³⁴ Tamtéž, s. 128.

²³⁵ *R*, IX, 581c.

²³⁶ STOCKS, J.L. *Plato and the Tripartite Soul. Mind*, 24(94), s. 212. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2249191>.

²³⁷ Tamtéž, s. 212.

²³⁸ GIANNAKOPOULOU, Maria. *Plato on Soul and Body*, s. 124.

²³⁹ Tamtéž, s. 124.

²⁴⁰ STOCKS, J.L. *Plato and the Tripartite Soul. Mind*, 24(94), s. 213. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2249191>.

²⁴¹ Tamtéž, s. 213.

²⁴² Tamtéž, s. 213.

²⁴³ COOPER, M. John. *Rozum, ctnosti a duše, Platónova teorie lidské motivace*, s. 92.

V obou dialozích je rozum postaven na vrchol, ať už v člověku tak i v obci. Rozum se snaží o dobro všech částí duše i všech částí města a je definitivně, alespoň podle komparace díla *Faidros* a *Ústava*, nejdůležitějším aspektem v blaženém a ctnostném životě. Ve *Faidru* je nám představen rozum jako vozataj, který je řidičem duše. Snaží se o její vzestup k moudrosti a o autoritu v celé duši. *Ústava* je sepsána tak, aby nám rozum ukázala jako nejlepší část duše. Obě pojetí jsou si tedy velmi podobná. Rozum je vždy nejvíce přítomen právě u filosofů, a tedy vládců celého města.²⁴⁴ Ti se snaží o dobro celé obce, podobně jako o dobro celé duše. Stará se o zájmy, jak u všech složek v duši, tak o zájmy všech složek, a tedy všech lidí v obci. „*Tak jako v jiných dialozích, také ve Faidru nakonec nelze od sebe oddělit péči o obec a péči o individuální duši, která se odehrává v soukromém dialogu.*“²⁴⁵

Horlivost, srdnatost, či vznětlivost, to je mnoho přívlastků pro jednu část duše. Ve *Faidru*, je nám představena jako bílý kůň, který se stydí při pohledu na touhu. Ve druhém dialogu je představena jako, hněv, stud, potupa, smysl pro spravedlnost anebo jako touha prosadit se.²⁴⁶ Tyto analogie nám přirovnává ke strážcům, kteří mají pod sebou obranu celého města. Mají-li správnou výchovu, jsou svou charakteristickou rolí pro *polis* nezbytní. Přestože můžeme chápat horlivost jako pomocnou část, která je řízena rozumem.²⁴⁷ Tedy mohli bychom brát horlivost jako velmi pružnou část, která se formuje na základě její výchovy. Podle Theina je tato část rozhodující, protože kdykoliv rozum a žádostivost tahají stejnou silou na opačné strany, tak z hlediska jednání je vznětlivost právě ta část, která rozhodne.²⁴⁸

Poslední nám zbývá žádostivost. Jako černý kůň, nebo analogie s výrobcí, se nám tu představuje v obou dialozích, jako touha za materiálností a splněním si vlastních osobních tužeb. Tato část duše je chápána, jak ve *Faidru*, tak v *Ústavě*, jako nerozumná část duše. Shoduje se v obou dialozích její znázornění pomocí hladu, žízně, erotické touhy, touhy po penězích a materiálnosti. Žádosti a emoce byly v *Ústavě* chápány jako nevhodné a tak nemohou být hlavní motivací lidského jednání.²⁴⁹ V dialogu *Faidrost* se však praví o filosofii jako o mánii, o druhu šílenství a posedlosti, jenž není vedena čistě jen rozumem.²⁵⁰ Tato *mania* nám napomáhá k rozpomínání se na jsoucnost vskutku jsoucí a tato rozpomínka je uskutečněna pomocí lásky.²⁵¹ Při této činnosti je rozum veden k vhledu osobní láskou, až nakonec povede k rozkvětu celé osobnosti.²⁵² Vybrané typy šíleností jsou nezbytné pro to nejvyšší poznání a jsou důležitou součástí nejlepšího lidského života.²⁵³ Zde se nám tvoří protiklad s *Ústavou*,

²⁴⁴ ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II.* s. 138.

²⁴⁵ Tamtéž. s. 138.

²⁴⁶ COOPER, M. John. *Rozum, ctnosti a duše, Platónova teorie lidské motivace*, s. 103.

²⁴⁷ R. IV, 441e.

²⁴⁸ THEIN, Karel. *Myšlení v nás: tři platónské studie.* s. 286.

²⁴⁹ NUSSBAUM, Martha Craven. *Křehkost dobra: náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii.* s. 404.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 404.

²⁵¹ PAITLOVÁ, Jitka. *Faidros a Ústava.* In: *Platonica Pilonica II.* s. 90.

²⁵² NUSSBAUM, Martha Craven. *Křehkost dobra: náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii.* s. 405.

²⁵³ Tamtéž, s. 405.

kde je *mania* označena, jako druh zkaženosti a v mnoha pasážích je spojována s nestřídmým uspokojováním tužeb.²⁵⁴ V *Ústavě* je doporučována silná sebekontrola, poněvadž je sexuální žádost nejsilnější pohnutkou, na kterou Platón pohlíží jako nejmocnější z žádostí.²⁵⁵ „Z tohoto hlediska lze *Platonovu Ústavu* chápat jako vývojové stadium na cestě od sokratovského racionalismu k aristotelské teorii, podle níž je mravní ctnost směsicí rozumu a touhy - rozum disponuje pravdou o cílech života a o tom, jak jich dosáhnout, a touha tyto pravdy ztělesňuje.“²⁵⁶ Vystává zde další rozdíl, jenž je právě touha po těchto materiálních žádostech. V dialogu *Faidros* je kladen důraz spíše na duševní rovinu než na tu fyzickou. Ta je sice nevyhnutelná, poněvadž nám Platón ve svém díle představuje duši jako vloženou do fyzického lidského těla.²⁵⁷ *Ústava* na druhou stranu naznačuje, že tyto fyzické žádosti si člověk může užívat do té míry, dokud se shodují s rozumem.²⁵⁸ V *Ústavě*, žádostivost převládá ve výrobcích, jenž vytváří materiální věci a zároveň se ženou bezhlavě za osobním ziskem. Ale i přesto pro ně má Platón ve svém ideálním státě místo. A to na základě umírněnosti. Umírněnost připadá totiž všem lidem ve městě, i výrobcům. Ty se svých tužeb nezbaví, ale neženou se za ziskem jako divá zvířata. A tím nakonec dokážou přispět k celkovému dobru, spravedlnosti a blaženosti obce.

I v dialogu *Faidros* je zásadní krotit černého koně, tedy žádostivost. Někteří lidé se s touhou vyrovnávají lépe, někteří hůře, to však nemění nic na tom, že je touha součástí naší lidskosti. Touhy jsou připisovány tělu, ve kterém je duše uvězněna.²⁵⁹ Platónova koncepce v *Ústavě* se přiklání k tomu, že mezi částmi duše panuje určitá hierarchie.²⁶⁰

²⁵⁴ NUSSBAUM, Martha Craven. *Křehkost dobra: náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii*. s. 411.

²⁵⁵ PAITLOVÁ, Jitka. *Faidros a Ústava*. In: *Platonica Pilonica II*. s. 84.

²⁵⁶ COOPER, M. John. *Rozum, ctnosti a duše, Platónova teorie lidské motivace*, s. 88.

²⁵⁷ GIANNAKOPOULOU, Maria. *Plato on Soul and Body*, s. 142.

²⁵⁸ GIANNAKOPOULOU, Maria. *Plato on Soul and Body*, s. 142-143.

²⁵⁹ GIANNAKOPOULOU, Maria. *Plato on Soul and Body*, s. 125.

²⁶⁰ GIANNAKOPOULOU, Maria. *Plato on Soul and Body*, s. 126.

14 Závěr

Cílem této práce bylo vymezení Platónovy koncepce duše v dialogu *Faidros* a *Ústava*. Poté práce byla konstruována tak, abych provedl komparaci těchto dvou koncepcí.

Nejdříve jsme poukázali, jak Platónova koncepce inspirovala západní myšlení. Jeho dialogy lze považovat za originální díla v mnoha ohledech. Jednou z důležitých součástí jeho nauky je koncepce duše, tu jsme se snažili přiblížit pomocí vybraných pasáží, z dialogů *Faidros* a *Ústava*.

Duše je termín, který pro nás byl v této práci stěžejní. Pro uvedení jsme si vymezili, jak si Platón duši představoval v dialogu *Faidros*. Nejdříve jsme začátku představili duši jako samohyb, který hýbe jak našim tělem, tak celým světem. Zastavení jejího pohybu není možné, protože jinak by se vše ve světě zastavilo.

Toto vymezení nás vedlo k lidským a božským duším, které jsou předmětem podkapitoly. Zde jsme si představili analogii lidské duše s vozatajem a jeho dvěma koňmi. Tato analogie nám ukazovala duši jako tripartitní, jejichž složky byly rozum, srdnatost a žádostivost. Platón nám zde ukázal, jak rozum jakožto vozataj tahá duši ke správným údělům, a naopak zbylé dvě emoční stránky, duši tahají ke špatnostem. Rozum jakožto vozataj se snaží o dobro celé duše a snaží se o krocení nerozumových složek. Žádostivost připodobněna ke koni barvy černé, jakožto horšího z koní, se žene za tužbami a ke špatnému údělu duše. A naposled bílý kůň, znázorňující srdnatost, je stydlivým a pasivním společníkem rozumu. Tato duše je nedokonalá a její části mezi sebou často mají svár. Tímto je pravým opakem duší božských. Ty mají své složky sladěné a jsou jednotné.

Tímto se dostáváme k další zásadní problematice, což je živok smrtelný a nesmrtelný. Vysvětlili jsme si, že Platón nazývá boha živokem nesmrtelným. Jelikož jeho duše, je s tělem boha srostlá pro všechny čas. Živokem smrtelným je označován člověk, který se pohybuje na základě síly duše. Tato duše důsledkem své ztráty perutí padla z nebes na zem a uchopila zemité tělo lidského člověka.

Tímto se dostáváme k další kapitole, což je cesta duší. Cesta bohů a *daimónu* je spojována s výstupem na místo, kde se odehrává hostina bohů. Zde se duše zastaví a nechají se unášet duší světa. Při tom všem božské duše koukají na jsoucna na nebi a sytí se jimi. Poté plní se vracejí domů.

Tato krásná cesta je napodobována i lidskou duší, jejichž cesty jsme rozdělily na tři různé závěry.

Na první z těchto cest bylo viděno nejvíce jsoucna. Vozataj dostává hlavu do nadnebeského prostoru, kde spatřuje jen některá jsoucna. Poté z vyčerpanosti jeho koní padá dolů a uchopuje zemité tělo filosofa. Druhá a třetí cesta poté ukazuje obtíže a s tím nahlížet na ideální jsoucna.

Platón si představuje, že takto padlá duše, se poté spojí s tělem. S tím spojuje různé zákony *Adrasteiin*. Jak se tedy duše může vrátit do svého původního stavu? K tomu je potřeba, aby se rozpomínala. V tomto ohledu zde máme představenou důležitou nauku o rozpomínání (*anamnésis*). Respektive se rozpomínáme na jsoucna, které jsme spatřili na nebesích. Toto ovlivňuje vtělení do

dalších těl a opeřování naší duše. Pověděli jsme si, že nejlépe se rozpomínají filosofové, kteří za pomoci rozumu jsou schopni na tyto pravá jsoucna chvilkově nahlížet.

To, co nám tyto jsoucna připomíná je láska a krása. Pomocí krásného zjevu lze nahlížet na tělesnou krásu, a tak se rozpomínat na pravou krásu. V tento moment dle Platóna v nás vyvolává pocit touhy. Nejsou ovšem jenom správně zaměřené touhy. Rozdělili jsme si je na dva typy, zvládnutá a nezvládnutá. Bílý kůň a černý kůň. Zvládnutá láska je plná prostoru a pochopení. Na rozdíl od druhého typu, který je přisuzován lásce nezvládnuté, plné závisti, bez studu a úcty.

Touha po kráse, je vždy spojena s rozpomínáním se na krásu samu, ale vždy hrozí nebezpečí, že naši duši pohltní *mania*. Tato šílenost může mít pozitivní tak i negativní efekt. Platón nám právě tady ukazuje její podstatný rozdíl, neboť *mania* sama není špatná. Může mít i velmi pozitivní účinek. Černý kůň, znázorňující žádostivost, se snaží hnát za krásným zjevem, bílý kůň je plný studu a vozataj se snaží o zkrocení celé duše. Pokud se milovaný ke svému miláčku chová s úctou a vzájemně si zrcadlí své připodobnění k bohu, vzniká buď filosofické, nebo „filotimické“ přátelství. Obecně lze tedy říci, že Platón v těchto pasážích nejenom představuje tripartitní duši, ale zároveň člověku vysvětluje, co se v duši děje, když se zamiluje.

V dialogu *Ústava* je tato problematika nazírána v úplně jiném kontextu. A přesto zde nacházíme tripartitní obraz duše. Ke slovu přichází politický kontext, duše je nahlížena ve stavu k rozdělení obce. Hlavním otázkou je zde hledání spravedlnosti.

Zde Platón představuje tři složky společnosti. Tyto složky jsou pro *polis* a její blaženost a jednotu důležité. Vládcí, kteří holdují moudrosti a správě svého státu jsou právě filosofové. Válečnou stránku celé obce mají pod sebou strážníci, kteří s horlivostí a smyslem pro statečnost válčí pro ono dokonalé město. A v neposlední řadě uměřenost, kterou mají všichni lidé v ideálním *polis*. Spravedlnost se nám ukrývá v uspokojování potřeb a v jednoduchosti všech.

Jak jsme si ukázali Platón rozděluje společnost dle tripartitního modelu duše. Jsou zde vládcí, kteří mají dominantní rozumovou složku. Pak zde jsou strážci, které Platón spojuje s horlivostí. A poslední část představují výrobci, pro něž je charakteristická žádostivá stránka duše.

Vládcům jde o dobro celé obce a chtějí pro obec jen to nejlepší. Rozumu jde o zájmy celé duše, a tedy i celé obce. Tuto mají v sobě nejvíce obsáhlou vládcí, filosofové, kteří chtějí pro obec a lidi to nejlepší.

Závěrem této práce jsem se dostal až k samotné komparaci duše z díla *Faidros* a *Ústava*. Duši jsme v obou případech úspěšně mohli považovat za tripartitní a její jednotlivé složky měli shodující se název. Ukazuje se, že tripartitní rozdělení duše je stejné, liší se však kontextem. Jednou zde vidíme mýtus o duši, o jejím původu, o tom, jak se spojuje s tělem. V druhém obraze jsme naopak zaměřeni na politické uchopení duše. Rozum je pro oba dva dialogy stěžejní pro blaho jedné celé duše, tak pro jednu celou obec. Rozumová složka, i vozataj chtějí pro celek jen to nejlepší, a to jak ve *Faidru*, tak

v *Ústavě*. Horlivost, srdnatost, vznětlivost, jak jsme si pověděli má mnoho charakteristik, je to nestranná složka, která se dá vytrénovat pomocí výchovy. Bílý kůň, ale i strážci jsou pomocníci rozumu. V obou obrazech mají cítění pro spravedlnost. I přesto že se shodovala žádostivá složka v obou dialozích skoro ve všech ohledech, našli rozdíl. Žádostivá složka duše musí být v obou uchopeních trestána a usměrňována. Kdybychom se nechali vést černým koněm, takový život vede ke katastrofě. Kdybychom nechali správu obce výrobcům, *polis* se časem zhroutí.

Pro Platóna je duše středobodem jeho celé filosofické koncepce. Spojuje smyslový svět, tělesnost se světem idejí. Péče o duši, je tedy hlavním lidským úkolem.

15 Seznam použité literatury a pramenů

Primární zdroje:

PLATÓN. *Symposion*. Praha: OIKOYMENH, 1993. ISBN 80-85241-31-5

PLATÓN. *Platónovy spisy. Faidros*. Praha: OIKOYMENH, 2003. ISBN 80-7298-063-7.

PLATÓN. *Platónovy spisy: Ústava*. Praha: OIKOYMENH, 2003. ISBN 80-7298-067-X.

Sekundární zdroje:

ANNAS, Julia. *An Introduction to Plato's Republic*. New York: CLARENDON PRESS, 1981. ISBN 0-19-827428-9.

COOPER, M. John. *Rozum, ctnosti a duše. Platonova teorie lidské motivace*. Praha: OIKOYMENH, 2010. PomFil (OIKOYMENH). ISBN 978-80-7298-457-2.

GÁL, Ota. *Faidros a Symposion*. In: BOHÁČEK, Kryštof a Jiří STRÁNSKÝ, ed. *Platonica Pilonica II*, s. x-y. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity v Plzni, 2011. ISBN 978-80-261-0081-2.

GIANNAKOPOULOU, Maria. *Plato on soul and body*. Diplomová práce. Glasgow: University of Glasgow, 2002. Dostupné z: <https://theses.gla.ac.uk/1112/> [citováno 2024-04-10].

GRAESER, Andreas. *Řecká filosofie klasického období: sofisté, Sókratés a sokratikové, Platón a Aristotelés*. Praha: Oikoymenh, 2000. ISBN 80-7298-019-X.

JIRUŠKOVÁ, Karolína. *Antropologie ve Faidrovi*. In: BOHÁČEK, Kryštof a Jiří STRÁNSKÝ, ed. *Platonica Pilonica II*, s. x-y. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity v Plzni, 2011. ISBN 978-80-261-0081-2.

KARFÍK, Filip. *Duše a svět: devět studií z antické filosofie*. Praha: OIKOYMENH, 2007. Oikúmené (OIKOYMENH). ISBN 978-80-7298-174-8.

KLÁŠTERKOVÁ, Markéta. *Éros ve Faidrovi*. In: BOHÁČEK, Kryštof a Jiří STRÁNSKÝ, ed. *Platonica Pilonica II*, s. x-y. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity v Plzni, 2011. ISBN 978-80-261-0081-2.

KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Filosofie mezi mýtem a vědou: od Homéra po Descarta*. Praha: Academia, 2010. Galileo. ISBN 978-80-200-1789-5.

NUSSBAUM, Martha Craven. *Křehkost dobra: náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii*. Praha: OIKOYMENH, 2003. ISBN 80-7298-089-0.

ORR, James. *Plato's The Republic*. London: Macat International, 2017. ISBN 978-1-912303-11-3

PAITLOVÁ, Jitka, *Faidros a Ústava*. In: BOHÁČEK, Kryštof a Jiří STRÁNSKÝ, ed. *Platonica Pilonica II*, s. x-y. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity v Plzni, 2011. ISBN 978-80-261-0081-2.

PETRŽELKA, Josef. *Platón bez idejí*. Online. Masarykova Univerzita. Brno: Masarykova Univerzita, 2013. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/ff/ps12/platon/web/index.html>. [citováno 2024-03-08].

ROBERTS, J. Eric. "Plato's View of the Soul." *Mind*, vol. 14, no. 55, 1905, pp. 371–89. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/2248426>. [citováno 2024-04-21].

SMITH, D. Nicholas. "Plato's Analogy of Soul and State." *The Journal of Ethics*, vol. 3, no. 1, 1999, pp. 31–49. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/25115599>. [citováno 2024-04-20].

STOCKS, J. L. "Plato and the Tripartite Soul." *Mind*, vol. 24, no. 94, 1915, pp. 207–21. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/2249191>. [citováno 2024-04-20].

SZLEZÁK, Thomas A. *Za co vděčí Evropa Řekům: o základech naší kultury v řecké antice*. Praha: OIKOYMENH, 2014. ISBN 978-80-7298-496-1.

ŠPINKA, Štěpán. *Duše a krása v dialogu Faidros: duše a řeč II*. Praha: OIKOYMENH, 2009. ISBN 978-80-7298-390-2.

THEIN, Karel. Přirozenost duše a "přirozenost celku" v dialogu Faidros. *Reflexe: Filosofický Časopis*, 19, s. 4/1–20. ISSN 0862-6901.

THEIN, Karel. *Myšlení v nás: tři platónské studie*. Praha: Filozofický ústav (Akademie věd ČR), 2010. ISBN 978-80-7007-329-2.

16 Resumé

Tato bakalářská práce pojednává a vysvětluje pojetí duše z vybraných pasáží v Platónových dialozích *Faidros* a *Ústava*. Bakalářská práce je rozdělena na tři části. V první z nich se snažím o přiblížení koncepce duše v dialogu *Faidros*. Věnuji se, jak si Platón duši představoval. Poté vysvětluji rétoriku nesmrtnosti duše. Dále se zaměřuji na složení duše a jednotlivé složky vysvětluji. Čtenáři se snažím přiblížit učení o duši pomocí cesty duší. V této části jsem si ukázali rapidní rozdíly božské a lidské duše. Následně jsem se snažil o přiblížení koncepce duše pomocí jejího vtělení, rozpomínání a šílenství.

Druhá část obsahuje pojetí duše ve IV. knize dialogu *Ústava*. Zde nejdříve vysvětluji, co je spravedlnost a jak vypadá spravedlivé město. Což je pro tento dialog ústřední. Rozvinu, jaké složky potřebuje spravedlivé město. Poté duši zasadím do koncepce spravedlivého polis. Zde představím ústřední složky duše a dále jejich souvislost s lidmi v obci. V poslední kapitole komparuji koncepty duše z vybraných pasáží.

Summary

This bachelor thesis discusses and explains the concept of the soul from selected passages in Plato's dialogues *Phaedrus* and *Republic*. The thesis is divided into three parts. In the first part, I attempt to approach the concept of the soul in the *Phaedrus* dialogue, focusing on how Plato envisioned the soul. I then explain the rhetoric of the immortality of the soul. I also delve into the composition of the soul and explain its individual components. I aim to familiarize the reader with the teachings about the soul through the journey of the souls. In this section, I highlight the significant differences between the divine and human soul. Subsequently, I attempt to elucidate the concept of the soul through its embodiment, recollection, and madness.

The second part contains the concept of the soul in the IV. Book of the *Republic* dialogue. Here, I first explain what justice is and what a just city looks like, which is central to this dialogue. I elaborate on the components required for a city justice. Then, I place the soul within the concept of the *polis* justice. Here I will present the central components of the soul and their connection to people in the community. In the final chapter, I compare the concepts of the whole soul and its individual components from selected passages.